

О. Б. Дрепіна, С. П. Федоріщева

**ПРАКТИКУМ
ШКІЛЬНОГО
РЕПЕРТУАРУ**

Міністерство освіти і науки України
Державний заклад
”Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка”
Кафедра співів і диригування

О. Б. Дрепіна, С. П. Федоріщева

ПРАКТИКУМ ШКІЛЬНОГО РЕПЕРТУАРУ

*Методичні рекомендації для студентів напряму підготовки
”Музичне мистецтво(Художня культура)”
денної форми навчання*

Луганськ
ДЗ ”ЛНУ імені Тараса Шевченка”
2013

УДК 784(076)
ББК 85.314р3
П24

Р е ц е н з е н т и :

Сташевська І. О. – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри теорії, історії музики та інструментальної підготовки ДЗ Луганського національного університету імені Тараса Шевченка.

Швирка В. М. – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки Луганського національного університету імені Тараса Шевченка.

Дрепіна О. Б.

П24 Практикум шкільного репертуару : метод. рек. для студ. напряму підготовки ”Музичне мистецтво (Художня культура)” денної форми навчання / О. Б. Дрепіна, С. П. Федоріщева ; Держ. закл. ”Луган. нац. ун-т імені Тараса Шевченка”. – Луганськ : Вид-во ДЗ ”ЛНУ імені Тараса Шевченка”, 2013. – 78 с.

Методичні рекомендації складені відповідно до навчальних програм дисципліни “Практикум шкільного репертуару” напряму підготовки 6.020204 ”Музичне мистецтво (Художня культура)”, визначають основні завдання та зміст практикуму шкільного репертуару, форми та завдання для практичної й самостійної роботи студентів, надають зразки методичної та наочної продукції.

УДК 784(076)
ББК 85.314р3

*Рекомендовано до друку Навчально-методичною радою
Луганського національного університету імені Тараса Шевченка
(протокол № 10 від 05 червня 2013 року)*

© Дрепіна О. Б., Федоріщева С. П., 2013 р.
© ДЗ „ЛНУ імені Тараса Шевченка”, 2013 р.

ЗМІСТ

Вступ.....	5
Зміст дисципліни ”Практикум шкільного репертуару”....	7
Програма лекційного курсу	11
Змістовний модуль 1. Вокальна музика для дітей як складова частина музичної культури.....	11
Тема 1. Дитяча вокальна музика як складова частина музичної культури.....	11
Тема 2. Класифікація видів дитячої музики.....	13
Тема 3. Сучасна українська музика для дітей.....	15
Змістовний модуль 2. Розвиток музичної грамотності учнів.....	17
Тема 1. Розвиток музичної грамотності учнів: ладове та музично-ритмічне виховання.....	17
Практичні заняття.....	20
Практичне заняття № 1. Релятивна (відносна) система сольмізації та її освоєння на матеріалі шкільного пісенного репертуару.....	20
Практичне заняття № 2. Методика розвитку звуковисотних уявлень у школярів. Методика засвоєння ступенів і застосування ручних знаків-символів.....	21
Практичне заняття № 3. Методика звуковисотного аналізу пісні.....	22
Практичне заняття № 4. Методика сольфеджування (співу мелодії з листа).....	23
Практичне заняття № 5. Методика виховання метроритмічного почуття. Музично-ритмічні здібності й методика їх формування в дітей.....	25
Практичне заняття № 6. Форми роботи з музично-ритмічного виховання.....	26
Різновиди ритмічних ігор.....	26
Практичне заняття № 7. Методика аналізу та читання ритму пісні з листа.....	28

Практичне заняття № 8. Методика музичного диктанту.....	29
Практичне заняття № 9. Методика засвоєння мажорного та мінорного звукорядів.....	30
Практичне заняття № 10. Методика переходу з відносної на абсолютну нотацію.....	32
Практичне заняття № 11. Методика вивчення шкільного пісенного репертуару.....	33
Практичне заняття № 12. Методика роботи з наочними посібниками та дитячими музичними інструментами.....	35
Завдання для самостійної роботи студентів за темою "Розвиток музичної грамотності учнів. Ладове та музично-ритмічне виховання".....	36
Завдання для самостійної підготовки до практичних занять...	38
Питання до модульного контролю.....	39
Таблиця послідовності вивчення нотної грамоти в початковій школі.....	40
Ручні знаки-символи.....	41
Поспівки.....	42
Ритмічні ігри.....	44
Послідовність вивчення музичного матеріалу поспівок у процесі розвитку ладового й музично-ритмічного почуття.....	45
Робота над пісенним шкільним репертуаром.....	48
Тематика рефератів з дисципліни "Практикум шкільного репертуару".....	60
Література.....	62
Додатки.....	66

ВСТУП

Практикум шкільного репертуару як важлива частина процесу виховання й навчання студента в університеті є необхідним етапом у підготовці його до майбутньої практичної діяльності на посаді викладача музично-мистецьких дисциплін у загальноосвітній школі, навчальних закладах освіти, мистецтва. Під час проходження курсу практикуму шкільного репертуару студенти отримують можливість у природних умовах закріпити й поглибити теоретичні знання, набуті під час вивчення музичної психології, основ методики музичного виховання, історії виконавського мистецтва, сольного й хорового співу; можливість поєднання теоретико-практичної діяльності студентів, орієнтованої на вдосконалення спеціальних умінь та навичок із музично-педагогічної майстерності. За період вивчення дисципліни "Практикум шкільного репертуару" в студентів відбувається формування основ музично-педагогічної майстерності як поєднання володіння співацьким голосом у власному інструментальному супроводі та уміння передання своїх знань і навичок учням – з реальною практикою.

Методичні рекомендації з педагогічного практикуму складено відповідно до навчального плану професійно-педагогічної підготовки майбутніх музикантів-педагогів, сучасних положень теорії й практики педагогіки вищої школи, навчальних програм дисципліни "Практикум шкільного репертуару" напряму підготовки "Музичне мистецтво (Художня культура)". Програма дисципліни складається з двох модулів, що висвітлюють вимоги до навчання з вокального та інструментального шкільного репертуару. Методичні рекомендації складено до першого модуля "Вокальна музика для дітей як складова частина

музичної культури”.

Головними принципами організації курсу є:

- відповідність змісту та організації дисципліни вимогам сучасності;
- комплексний характер практикуму, який передбачає міжпредметні зв'язки з загальногуманітарними, психолого-педагогічними та спеціальними музичними дисциплінами;
- гуманістична спрямованість курсу в поєднанні з високою вимогливістю до учасників практикуму.

Мета курсу – ознайомлення студентів з колом музичних творів видатних композиторів минулого та сучасності, безпосередньо адресованих дітям, формування в майбутніх учителів музичного мистецтва навичок виконавської і вербальної інтерпретації творів шкільного репертуару, адаптованого до вікових особливостей та рівня музичної освіченості учнів, умінь здійснення художньо-педагогічного аналізу шкільних пісень та інструментальної дитячої музики різних жанрів.

Викладання курсу передбачає оволодіння майбутніми вчителями вміннями та навичками, які необхідні в практичній діяльності вчителя як безпосередньо на уроці музики, так і в умовах позакласної роботи. У зв'язку з цим у курсі вирішуються наступні **завдання**:

- накопичення музичного репертуару високого художнього рівня;
- формування навичок художньо-педагогічного аналізу музичних творів;
- накопичення навичок складання та використання музично-дидактичного матеріалу при проведенні уроків музики.

У процесі проходження практикуму в студентів виробляються професійно-педагогічні вміння й навички:

- художньо-педагогічного, вокально-хорового, виконавського аналізу музичних творів;
- гри мелодії та акомпанементу дитячих музичних творів;
- співу дитячих музичних творів під власний акомпанемент;
- аналізу навчально-методичних засобів навчання;
- аналізу використання дитячих творів композиторів у програмі з музичного мистецтва для загальноосвітньої школи.

ЗМІСТ ДИСЦИПЛІНИ "ПРАКТИКУМ ШКІЛЬНОГО РЕПЕРТУАРУ"

Студенти II та III (скороченого, на базі ОКР "молодший спеціаліст") курсів напряму підготовки "Музичне мистецтво (Художня культура)" послідовно засвоюють навички викладання музики під час вивчення дисципліни "Практикум шкільного репертуару" протягом навчального року в умовах, найбільш наближених до практичної діяльності. У своїй роботі майбутній музикант-педагог має керуватися дидактичними принципами музичної педагогіки, серед яких особливо важливими є поєднання й взаємозв'язок освітнього й виховного процесів; поступовість і послідовність у навчанні єдність технічного й художнього розвитку.

Практикум шкільного репертуару має такі **основні форми роботи:**

Пасивна форма	Активна форма
слухання лекцій	- практична робота - самостійна робота

Заняття по практикуму містять наступні *види практичної діяльності студентів*:

- слухання лекцій;
- виступ з повідомленням;
- виголошення доповіді;
- участь у дискусії;
- самостійне конспектування першоджерел та їх аналіз;
- художньо-педагогічний, вокально-хоровий, виконавський аналіз музичних творів;
- гра мелодії та акомпанементу дитячих музичних творів;
- спів дитячих музичних творів під власний акомпанемент;
- демонстрація навчально-методичних засобів навчання;
- аналіз навчально-методичних засобів навчання;
- аналіз використання дитячих творів композиторів у програмі з музичного мистецтва для загальноосвітньої школи.

Перший модуль містить два змістовні модулі, що складаються з лекційного курсу та практичних занять.

Змістовний модуль 1. "Вокальна музика для дітей як складова частина музичної культури". Лекційний курс складається з трьох тем.

Тема 1. Дитяча вокальна музика як складова частина музичної культури.

Тема 2. Класифікація видів дитячої музики.

Тема 3. Сучасна українська музика для дітей.

Змістовний модуль 2. ”Розвиток музичної грамотності учнів”. Лекційний курс складається з однієї теми. До модулю входять 12 практичних занять.

Тема 1. Розвиток музичної грамотності учнів: ладове та музично-ритмічне виховання.

Теми практичних занять 2 змістовного модулю:

1. Релятивна (відносна) система сольмізації та її освоєння на матеріалі шкільного пісенного репертуару.

2. Методика розвитку звуковисотних уявлень у школярів. Методика засвоєння ступенів і застосування ручних знаків-символів.

3. Методика звуковисотного аналізу пісні.

4. Методика сольфеджування (співу мелодії з листа)

5. Методика виховання метроритмічного почуття.

Музично-ритмічні здібності й методика їх формування в дітей.

6. Форми роботи з музично-ритмічного виховання.

Різновиди ритмічних ігор.

7. Методика аналізу та читання ритму пісні з листа.

8. Методика музичного диктанту.

9. Методика засвоєння мажорного та мінорного звукорядів.

10. Методика переходу з відносної на абсолютну нотацію.

11. Методика вивчення шкільного пісенного репертуару.

12. Методика роботи з наочними посібниками та дитячими музичними інструментами.

Самостійна робота студента складається з 40 годин і

передбачає :

1. Підбір музичного матеріалу поспівок та пісень для учнів початкової школи на кожну музично-ритмічну одиницю та на кожну ладову формулу за системою відносної (релятивної) сольмізації й розміщення його в порядку послідовного вивчення. Знання даного матеріалу та практичні вміння його використання на практиці (4 години).

2. Заповнення таблиці (взірець таблиці додається) послідовності вивчення музичного матеріалу поспівок у процесі розвитку ладового та музично-ритмічного почуття учнів 1 класу за шкільною програмою. Знання даного матеріалу та практичні вміння його використання на практиці (6 годин).

3. Виготовлення наочних розробок пісень, виучуваних за програмою з 1 до 8 класу (по одній до програми кожного класу), які містять: текст короткої вступної бесіди про пісню, яка вивчається, текст пісні та 4 – 5 аналітичних питань художньо-педагогічного характеру до учнів за змістом пісні. Вивчення мелодії та акомпанементу дитячих музичних творів (показ шкільного пісенного репертуару з програми 1 – 8 класів) (8 годин).

4. Вивчення мелодії та акомпанементу дитячих музичних творів (12 годин);

5. Написання реферату або статті на обрану тему (10 годин).

ПРОГРАМА ЛЕКЦІЙНОГО КУРСУ

Змістовний модуль 1

”Вокальна музика для дітей як складова частина музичної культури”

Тема 1. Дитяча вокальна музика як складова частина музичної культури

Музика для дітей – особлива галузь музичного мистецтва.

Розділи музичного мистецтва: дитяча опера та балет, музика до дитячих кінофільмів і мультфільмів, спектаклів, музика камерно-інструментальна, фортепіанна, вокально-хорова, навчально-педагогічного та концертного репертуару.

Місце музики в системі мистецтва. Галузь дитячої музики – складова частина музичної культури. Дитяча музика – феномен культури.

Роль музики в житті людей. Стародавні форми музичного мистецтва: колискові, військові, робітничі пісні, поховальні голосіння.

Використання виховної функції музичного мистецтва в різні епохи. Теорія виховання суспільства засобами мистецтва. Музика в Стародавній Індії, Стародавньому Китаї, у світі античності, у Стародавній Греції. Музика в епоху Середньовіччя. Становлення музичної педагогіки Відродження в XV столітті.

Новий етап у розвитку дитячої музики і музичного виховання XVIII – XIX століть. Створення перших дитячих

музичних шкіл. Композитори-класики: Й. С. Бах, В. А. Моцарт, Й. Гайдн, Л. Бетховен, Р. Шуман. Ж. Бізе.

Музична педагогіка XII – XVII століть на Русі. Виникнення і розвиток російської теорії музичного виховання в 60-ті рр. XIX століття. Поява різних методик з питань музичного виховання в 60-80-ті рр. (О. Красев, П. П. Мироносицький, Д. Зарів, С. Миропольський, О. Маслова). Перші видання музичних творів для дітей: "Дитячі пісні на руські та малоросійські наспіви" М. Мамонтової; "Дитячий альбом", балети "Лускунчик", "Спляча красуня" П. Чайковського, збірки А. Аренського, С. М. Майкапара, В. І. Ребікова. Перші опери для дітей: "Кіт, козел та баран" Брянського; "Коза - дереза", "Пан Коцький", "Зима і Весна" М. Лисенка; "Червона шапочка", "Кіт у чоботях" Ц. Кюї; "Попелюшка" Б. Асаф'єва. Музичні збірки, пісенники для шкіл та родин.

Внесок в музичну освіту й практику музичного виховання Б. Л. Яворського, Н. Я. Брюсовою, В. М. Шацькою та С. Т. Шацьким, Н. Л. Гродзенської, М. О. Румер, Б. В. Асаф'єва та ін.

Радянські композитори. Твори для дітей С. М. Майка пара, М. І. Красива, С. С. Прокоф'єва, Д. Шостаковича, А. Хачатуряна. Формування жанр дитячої кантати в 50-60-ті рр. XX ст. (Д. Кабалевський, Ю. Чічков, О. Пахмутов, С. Туликов). Внесок Д. Б. Кабалевського в розвиток дитячої музики та музичного виховання дітей та молоді.

Дитячі твори зарубіжних композиторів XX ст. (Б. Бріттен, К. Орф, П. Хіндеміт.).

Тема 2. Класифікація видів дитячої музики

Класифікація дитячої музики за її видами: вокальна, інструментальна, симфонічна, дитяча опер, балет, музика до дитячих кіно- і мультфільмів. Музика для виконання дітьми й музика для слухання. Вокальна музика: сольна, ансамблева, хорова. Жанри дитячої вокальної музики: народні, авторські пісні, популярні пісні сучасних авторів.

Народна музична творчість як база для розвитку і формування національної самосвідомості і морально-естетичного виховання дітей. Народна пісня – колективне творіння, душа й життя народу. Історичні епохи становлення пісні. Зміст і характер пісні: життя, думки, почуття, прагнення, пам'ять про героїв, відновлення епізодів боротьби з ворогами. Різноманітність жанрів народних пісень (робітничі, обрядові, хороводні, танцювальні, історичні, жартівливі, ліричні, колискові тощо).

Колядки та щедрівки – це старовинні обрядові пісні з побажанням багатства та здоров'я. Жанр колядок та щедрівок у професійній музиці М. Римського-Корсакова, І. Стравинського, М. Мясковського, Г. Свірідова, К. Стеценка, М. Лисенка тощо. Колискові пісні в обробці Я. Степового, Л. Ревуцького, П. Чайковського та багатьох композиторів-класиків і сучасників. Вивчення колядок та щедрівок. Обрядові пісні. Веснянки – пісні прикликання весни, прилучення любові до праці. Найдавніші святкові хороводи, хороводи-ігри. Першорядна роль тексту, обов'язкова наявність хору, заспівувача і дійових осіб, які обіграють слова пісні.

Пізнавальна та виховна роль історичних та робітничих народних пісень. Відображення в пісні історії розвитку сім'ї, народної моралі, історичних подій. Близькість характеру мелодій історичної пісні до мовного сказу.

Різноманітність та емоційність ліричних пісень, мелодійна протяжність, співучість. Багатство музичного змісту, вираження душевних станів людини, почуттів, настроїв: сімейно-побутові, любовні, бурлацькі, наймицькі ліричні народні пісні.

Зв'язок народної творчості з класичною музикою. Професійні вокально-хорові твори композиторів-класиків: Й. Баха, В. Моцарта, Л. Бетховена, С. Танєєва, П. Чайковського, С. Рахманінова та ін.

Підйом дитячої професійної музики в Україні в XVII ст. Хорові твори Д. Бортнянського, А. Л. Веделя, М. С. Березовського. Перші збірки пісень і хорів для дітей XIX ст. (А. Лядов, М. Мамонтова, О. Гречанінов, П. Чесноков).

Сучасна дитяча музика. Виховання почуттів патріотизму, дружби, любові, людяності, яскравість і різноманітність музичних образах. Пісні та хори Ю. Чічкова, А. Філіпенка, Л. Дичко, Т. Чудової, Д. Кабалевського, С. Рустамова, О. Яковчука, Ю. Рожавської, М. Кармінського. Музика дитячих кінофільмів і мультиплікаційних фільмів. Синтетичні музичні жанри (опера, балет, оперета), органічне поєднання музики зі співом, театральною дією, танцем, декоративним живописом. Синкретичність. Розвиток опери для дітей.

Тема 3. Сучасна українська музика для дітей

Духовне збагачення підростаючого покоління. Актуальність дослідження професійної композиторської творчості, як важливої ланки музично-естетичного виховання дітей та молоді.

Аналіз шкільних музичних програм Д. Кабалевського, О.Ростовського, А. Авдієвського З. Жофчака, О. Нижника, з огляду на проблему вивчення сучасної української музики для дітей.

Твори для хорового співу та дитячі пісні українських композиторів кінця ХХ століття (П.Петриненко, В. Верменич, І. Карабиць, В. Івасюк, Л. Дичко, М. Скорик, інші). Удосконалення музичних форм, музичної драматургії, музичної мови та стилю в ХХ ст. Творчість українських композиторів: Є. Юцевич, Ю. Щуровський, І. Беркович, М. Скорик, В. Подвала, Ж. Колодуб, М. Степаненко. Тенденція зближення серйозної і популярної музики – перехід популярної музики в галузь серйозної. Процес "переінтонування" українського музичного фольклору.

Музична творчість для дітей Ю. Рожавської: пісенні цикли "Пісні-малюнки", "Пісні-прислів'я", "Пісні-загадки", "Пісні-лічилки", "Моя квітонька", збірка "Карусель", музична казка "Зайка-зазнайка", балет "Королівство кривих дзеркал", опера "Казка про втрачений час".

Творча спадщина М. Сильванського: фортепіанний концерт для дітей "Легкий концерт" (1961), балети "Незвичайний день", "Мальчиш-Кібальчиш", маленький балет-інсценіровка "Весіння казка" для дитячого садка,

мюзикл "Чарівна сила царя Бодрила", "Концерт-фантазія" для фортепіано, камерного оркестру і дитячого хору, симфонічні казки "Івасик-Телесик", "Кіт-хвалько", "Музиканти Сонця і Місяця", програмні твори "Казка про попа та його робітника Балду", "Пригоди барона Мюнхаузена".

Творчість М. С. Завалишиної. Велика група пісень для малюків, пісні-ігри "Пішоходи і таксі", "Весняний концерт", "Город-хоровод". Пісні для дітей середнього і старшого віку, для хору. Збірки "На старт", "Шість пісень для дітей", "Місяць за місяцем". Опера "Коли є друзі".

Марк Кармінський. Музика до спектаклів: "Іржик-молодець", "Веселі ведмежата", "Весела карусель", "Попелюшка", "Лісові часи", "Чудо-машина". Пісні до телепередач "Веселий олівець", "Пісні зайки-книгоноши"; до фільму "Гори, вогнище", до театральних вистав "Пісня Попелюшки"; "Пісня Шута". Пісні на тексти поетичних збірок 70-80-тих рр. "Переклади з дитячого" А. Барто і "Зіграймо у прятки" Уолтера де ла Мера. "Хорові зошити" для хору а cappella і "Альбом для дітей та юнацтва" для фортепіано.

Творчість Г. Г. Ковальової: симфонічна поема "Сергій Радоніжський", "Хазяйка Мідної гори", симфонічна сюїта "Із Нового Завету"; романси, хори на вірші російських авторів О. Кольцова, Ф. Тютчева, О. Фета, М. Рубцова, а також на вірші луганських авторів Б. Гуцало, Л. Лазор, В. Зорік (дві пісні для дітей ("Пісенька про дружбу", "Моя рідна Луганщина"), хорові обробки.

Змістовний модуль 2

”Розвиток музичної грамотності учнів”

Тема 1. Розвиток музичної грамотності учнів: ладове та музично-ритмічне виховання

1. Загальні відомості.

Шляхи засвоєння учнями знань для формування здатності до осягнення, осмислення й переживання музичних творів, грамотного і виразного її виконання, музичної імпровізації, оцінного ставлення до явищ музичної культури, розуміння музичних термінів, читання нотного запису. Поступове накопичення й узагальнення музично-слухових вражень і досвіду музичної діяльності. Поняття *музична грамотність*.

Необхідність дотримання вчителем наступних правил: усі музично-теоретичні відомості повинні бути тісно пов'язані з музичною практикою дітей; перш ніж усвідомити якесь музичне явище, його треба почути. Тільки те, що сприйняте слухом, може бути свідомо засвоєне; вчити учнів не тільки сприймати і виконувати музику, а й роздумувати про неї; прагнути до того, щоб учні частіше самі відповідали на питання, які виникають на уроці, не задовольнялися засвоєнням готових знань.

2. Система Золтана Кодая.

Виникнення системи З. Кодая в кінці XIX – на початку XX ст. в Угорщині на основі угорської народної пісні. Метод відносної сольмізації як головний метод опанування музики. Спів по складах відносної сольмізації і ручних знаках у системі З. Кодая на основі поспівок, пісенних епізодів, а також у процесі імпровізації дітей.

3. Система Карла Орфа.

Педагогічні спроби створення система музичного виховання німецького композитора Карла Орфа в середині

двадцятих років ХХ ст. Активізація діяльність учнів шляхом їхнього власного музикування, творення своєї музики на нескладних, головним чином, ритмічних інструментах. Розробка для дитячого музикування спеціального інструментарія з простих, зручних інструментів, що не потребують складних технічних навиків. Створення посібника з музичного виховання дітей "Шульверк" (збірка моделей елементарної музики й музичних вправ). Інститут К. Орфа при Академії музики й образотворчих мистецтв (Моцартеумі). Продовження роботи з удосконалення "Шульверка", підготовка кадрів із різних країн для практичного застосування даної системи музичного виховання.

4. "Болгарська "Столбіца". Вертикальний показ ступенів гами за допомогою ліній, що розташовані на різній височині. Методика роботи.

5. Релятивні (відносні системи) розвитку музичного слуху. Сольфеджування – як система навчання навичкам активного сприймання музики, застосування музичного слуху в творчій і виконавській практиці. Абсолютна та відносна сольмізація. Пошуки шляхів ефективного впливу на духовний світ підростаючого покоління засобами музики. Різні системи виховання музичного слуху: *абсолютна й відносна (релятивна)*. Полегшення, спрощення навчання музичній грамоті за допомогою використання методів релятивної (відносної) системи розвитку музичного слуху, з огляду на особливості дитячого голосу й умови його правильного розвитку, підведення учнів до освоєння звичайного нотного запису.

6. Система "Тоніка До". Звуки мажорної гами різних тональностей позначаються таким рядом складів: *до, ре, мі, фа, со, ля, ті, до*. Мажорні гами різних тональностей мають різний запис, але називаються однаково.

7. Система "Йале". Автором системи, Ріхардом Мюніхом, розроблені складові позначення ступенів з

урахуванням вокальних властивостей голосних та приголосних. Приголосні взяті у порядку латинського алфавіту – *й, л, м, н, р, с, в*. Голосні – *а, е, і, о, у* розташовані так, щоб було зручно інтонувати у гамі суміжні звуки на відстані півтону.

8. Методика розвитку ладового почуття школярів початкових класів у програмі з музики.

Розвиток музичного слуху й ладового почуття дітей шляхом поступового засвоєння інтонаційного місця кожного звуку й формування ступеневих уявлень мажорного ладу. Виховання відчуття стійкого й нестійкого характеру звуків, тяжіння їх до більш стійких, відчуття тоніки як найстійкішого звуку ладу.

При відносній системі основні Спів ступенів діатонічного звукоряду у відносній системі сольмізації на склади **ЙО (НО), ЛЕ, ВІ, НА (ТА), ЗО, РА, ТІ (БІ)**. Наочне зображення звуковисотного руху мелодії з точним переданням ритму й водночас виразного характеру зо допомогою ручних знаків. Методика роботи.

9. Методика виховання музично-ритмічного почуття у школярів початкових класів у програмі з музики.

Виховання музично-ритмічного почуття. Поняття музичного ритму, часової організації музики: темп, метр, структура, характерні співвідношення тривалостей звуків, їх фразування. Процес організації рухової активності дітей, виховання певних ритмічних навичок, усвідомлення учнями естетичної виразності ритму як елементу музичної мови. Методика роботи.

Методика пояснення учням та засвоєння ними суті музичних понять і термінів – висота, тривалість, динаміка, тембр, пульс і ритм, наголошені й ненаголошені долі, такт, мелодія, акомпанемент, заспів, приспів, куплет, фраза, речення тощо – й формування вмій і навичок користування ними.

ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ

Практичне заняття № 1

Тема: Релятивна (відносна) система сольмізації та її освоєння на матеріалі шкільного пісенного репертуару

1. Проблеми навчання музичній грамоті в шкільній програмі з музики.
2. Виникнення й розвиток системи відносної сольмізації.
3. Основні принципи системи відносної сольмізації.

Практичні завдання та питання для самоперевірки

1. Розкрийте зміст понять ”сольмізація”, ”сольфеджіо”.
2. Розкажіть про походження й розвиток системи застосування відносних назв ступенів ладу.
3. Назвіть принципи системи відносної сольмізації.
4. Розкрийте послідовність формування навичок розвитку ладового й ритмічного почуття в школярів, оволодіння ними нотною грамотою в програмі з музики.

Музичний матеріал для аналізу:

1. Перший клас. Слова і музика Л. Лизак
2. Пісня про школу. Слова Т. Масенка, музика М. Дремлюги
3. Пісня про школу. Слова В. Вікторова, музика Д. Кабалевського

Рекомендована література:

1. Вейс П. Ф. Ступеньки в музику / П. Ф. Вейс. – М.:Сов. композитор, 1980. – 199 с.
2. Ковалів В. Я. Методика музичного виховання на релятивній основі / В. Я. Ковалів. – К.: Муз. Україна, 1973. – 150 с.

3. Ростовський О. Я. Методика викладання музики у початковій школі: Навч.-метод. посібник / О. Я. Ростовський. – 2-е вид., доп. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2001. – 216 с.

Практичне заняття № 2

Тема: Методика розвитку звуковисотних уявлень у школярів

Методика засвоєння ступенів і застосування ручних знаків-символів

1. Добір музичного матеріалу з урахуванням принципів художності, наочності, доступності.
2. Моделювання жестів у просторі, варіанти показу ручних знаків-символів як розвиток свідомих слухових уявлень.
3. Наочно-дидактичний матеріал для занять з розвитку звуковисотних уявлень.
4. Методика засвоєння ступенів: ЗО - ВІ - РА;
ЙО (НО) - ЛЕ - ВІ;
ЙО (НО) - ЛЕ - ВІ - ЗО -
РА; НА (ТА);
ТІ (БІ)

Практичні завдання та питання для самоперевірки

1. Обґрунтуйте, чим обумовлений ваш вибір музичного матеріалу?
2. Назвіть особливості підбору музичного твору?
3. Доведіть, що навички співів ступенями є навичками співу по нотах.
4. Поясніть значення диригентського жесту в показі ручних знаків-символів.
5. Розкрийте методику освоєння ступенів.

Музичний матеріал для аналізу:

1. Ой заграйте, дударики. Слова В. Панченка, музика А. Філіпенка
2. Гарний танець гопачок. Українська народна пісня
3. Що нам осінь принесе? Слова Л. Некрасової, музика 3. Левіної

Рекомендована література:

1. Вейс П. Ф. Ступеньки в музику / П. Ф. Вейс. – М.:Сов. композитор, 1980. – 199 с.
2. Ковалів В. Я. Методика музичного виховання на релятивній основі / В. Я. Ковалів. – К.: Муз. Україна, 1973. – 150 с.
3. Ростовський О. Я. Методика викладання музики у початковій школі: Навч.-метод. посібник / О. Я. Ростовський. – 2-е вид., доп. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2001. – 216 с.

Практичне заняття № 3

Тема: *Методика звуковисотного аналізу пісні*

1. Добір матеріалу для слухового аналізу.
2. Методи і прийоми вивчення пісні.
3. Підготування наочних матеріалів для аналізу мелодії.

Практичні завдання та питання для самоперевірки

1. Назвіть принципи добору музичного матеріалу для аналізу мелодії.
2. Опишіть методику звуковисотного аналізу пісні.
3. Підготуйте самостійно наочні матеріали, необхідні для проведення аналізу мелодії.

Музичний матеріал для аналізу:

1. Галя по садочку ходила. Українська народна пісня
2. Веселий музикант. Слова Т. Волгіної, музика А. Філіпенка
3. Дивувалися ліси (жниварська пісня)

Рекомендована література:

1. Вейс П. Ф. Ступеньки в музику / П. Ф. Вейс. – М.:Сов. композитор, 1980. – 199 с.
2. Гродзенская Н. Подготовка к пению по нотам / Н. Гродзенская // Муз. воспитание в школе. – Вып. 10. – М.: Музыка, 1975. – С. 95 – 104.
3. Ковалів В. Я. Методика музичного виховання на релятивній основі / В. Я. Ковалів. – К.: Муз. Україна, 1973. – 150 с.
4. Ростовський О. Я. Методика викладання музики у початковій школі: Навч.-метод. посібник / О. Я. Ростовський. – 2-е вид., доп. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2001. – 216 с.
5. Щолокова О. Вивчення шкільного пісенного репертуару в інструментальних класах в процесі підготовки учителя музики / О. Щолокова // Музика в школі. – Вип. 9. – К.: Муз. Україна, 1983 – С. 48 – 51.

Практичне заняття № 4

Тема: *Методика сольфеджування /співу мелодії з листа/*

1. Добір музичного матеріалу з урахуванням різноманітних елементів цього виду роботи на уроці музики (спів за музично-ритмічними картками, по ручних знаках-символах) для учнів 1-4 класів.

2. Методика співу з листа на уроці музики в загальноосвітній школі.
3. Підготування наочних матеріалів для співу з листа.
4. Застосування методики сольфеджування в початкових, середніх і старших класах загальноосвітньої школи.

Практичні завдання та питання для самоперевірки

1. Обґрунтуйте, чим обумовлений ваш вибір твору для сольфеджування?
2. Поясніть, яке місце нотної грамоти в уроці музики?
3. Опишіть методику співу мелодії з листа.
4. Окресліть особливості застосування методики сольфеджування в початкових і старших класах?

Музичний матеріал для аналізу:

1. Ходить гарбуз по городу. Українська народна пісня
2. Спи, дитино, спи. Українська народна пісня
3. Перепілочка. Білоруська народна пісня

Рекомендована література:

1. Вейс П. Ф. Ступеньки в музику / П. Ф. Вейс. – М.:Сов. композитор, 1980. – 199 с.
2. Гродзенская Н. Подготовка к пению по нотам / Н. Гродзенская // Муз. воспитание в школе. – Вып. 10. – М.: Музыка, 1975. – С. 95 – 104.
3. Ковалів В. Я. Методика музичного виховання на релятивній основі / В. Я. Ковалів. – К.: Муз. Україна, 1973. – 150 с.
4. Ростовський О. Я. Методика викладання музики у початковій школі: Навч.-метод. посібник / О. Я. Ростовський. – 2-е вид., доп. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2001. – 216 с.
5. Тевлина В. К. Методика работы над песней (начальные

классы) / В. К. Тевлина // Муз. воспитание в школе. – Вып. 17. – М.: Музыка, 1989. – С. 33 – 41.

Практичне заняття № 5

Тема: *Методика виховання метроритмічного почуття. Музично-ритмічні здібності й методика їх формування в дітей*

1. Б.М. Теплов про розвиток почуття ритму.
2. Характеристика музичного матеріалу для занять з розвитку метроритмічного почуття.
3. Наочно-дидактичний матеріал для занять з розвитку метроритмічного почуття.
4. Методика роботи з ритмічними картками.

Практичні завдання та питання для самоперевірки

1. Розкрийте погляди Б.М.Теплова на розвиток музично-ритмічного почуття.
2. Дайте характеристику музичного матеріалу для занять з учнями 1-4 класів.
3. Опишіть види ритмічних карток і розкрийте методику роботи з ними.

Музичний матеріал для аналізу:

1. Пісня лисички. З дитячої опери ”Коза-дереза”, Музика М. Лисенка
2. Найкраща. Слова О. Фадєєвої, музика В. Іванникова
3. Во поле береза стояла. Російська народна пісня

Рекомендована література:

1. Вейс П. Ф. Ступеньки в музику / П. Ф. Вейс. – М.:Сов. композитор, 1980. – 199 с.
2. Гродзенская Н. Подготовка к пению по нотам / Н. Гродзенская // Муз. воспитание в школе. – Вып. 10. – М.: Музыка, 1975. – С. 95 – 104.
3. Ковалів В. Я. Методика музичного виховання на релятивній основі / В. Я. Ковалів. – К.: Муз. Україна, 1973. – 150 с.
4. Ростовський О. Я. Методика викладання музики у початковій школі: Навч.-метод. посібник / О. Я. Ростовський. – 2-е вид., доп. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2001. – 216 с.
5. Тевлина В. К. Методика работы над песней (начальные классы) / В. К. Тевлина // Муз. воспитание в школе. – Вып. 17. – М.: Музыка, 1989. – С. 33 – 41.
6. Теплов Б. М. Психология музыкальных способностей / Б. М. Теплов. Избр. труды: В 2 т. – М.: Педагогика, 1985. – Т.1. – С. 42 – 422).

Практичне заняття № 6

***Тема: Форми роботи з музично-ритмічного виховання.
Різновиди ритмічних ігор***

1. Характеристика форм роботи з музично-ритмічного виховання. Різновиди ритмічних ігор.
2. Методика використання різноманітних форм роботи з музично-ритмічного виховання та проведення ритмічних ігор.
3. Наочно-дидактичний матеріал для використання різноманітних форм роботи з музично-ритмічного виховання та проведення ритмічних ігор.

Практичні завдання та питання для самоперевірки

1. Схарактеризуйте форми роботи з музично-ритмічного виховання. Наведіть приклади ритмічних ігор.
2. Розкрийте особливості даного виду роботи в початкових, середніх і старших класах.
3. Проведіть ритмічні ігри або використайте інші форми цього виду роботи на практиці.

Музичний матеріал для аналізу:

1. Два півники. Музика Верховинця.
2. Якщо весело живеться. К. Роджерс.
3. Тінь-тінь. Російська народна пісня-гра.

Рекомендована література:

1. Вейс П. Ф. Ступеньки в музику / П. Ф. Вейс. – М.:Сов. композитор, 1980. – 199 с.
2. Гродзенская Н. Подготовка к пению по нотам / Н. Гродзенская // Муз. воспитание в школе. – Вып. 10. – М.: Музыка, 1975. – С. 95 – 104.
3. Ковалів В. Я. Методика музичного виховання на релятивній основі / В. Я. Ковалів. – К.: Муз. Україна, 1973. – 150 с.
4. Ростовський О. Я. Методика викладання музики у початковій школі: Навч.-метод. посібник / О. Я. Ростовський. – 2-е вид., доп. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2001. – 216 с.
5. Тевлина В. К. Методика работы над песней (начальные классы) / В. К. Тевлина // Муз. воспитание в школе. – Вып. 17. – М.: Музыка, 1989. – С. 33 – 41.
6. Теплов Б. М. Психология музыкальных способностей / Б. М. Теплов. Избр. труды: В 2 т. – М.: Педагогика, 1985. – Т.1. – С. 42 – 422).

Практичне заняття № 7

Тема: Методика аналізу та читання ритму пісні з листа.

1. Характеристика музичного матеріалу для аналізу та читання ритму пісні з листа.
2. Методика аналізу та читання ритму пісні з листа.
3. Наочно-дидактичний матеріал для аналізу та читання ритму пісні з листа.

Практичні завдання та питання для самоперевірки

1. Дайте характеристику музичного матеріалу для аналізу та читання ритму пісні з листа.
2. Розкрийте етапність проведення аналізу та читання ритму пісні з листа.
3. Опишіть можливі варіанти помилок у проведенні аналізу ритму, читання ритму пісні з листа або ритмічних помилок у виконанні пісні. Укажіть шляхи їх подолання.

Музичний матеріал для аналізу:

1. Вийшли в поле косарі. Українська народна пісня
2. Вишиванка. Слова М. Сингаївського, музика В. Верменича
3. Шпачок прощається. Слова М. Івенсен,

Рекомендована література:

1. Вейс П. Ф. Ступеньки в музику / П. Ф. Вейс. – М.:Сов. композитор, 1980. – 199 с.
2. Гродзенская Н. Подготовка к пению по нотам / Н. Гродзенская // Муз. воспитание в школе. – Выш. 10. – М.: Музыка, 1975. – С. 95 – 104.

3. Ковалів В. Я. Методика музичного виховання на релятивній основі / В. Я. Ковалів. – К.: Муз. Україна, 1973. – 150 с.
4. Ростовський О. Я. Методика викладання музики у початковій школі: Навч.-метод. посібник / О. Я. Ростовський. – 2-е вид., доп. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2001. – 216 с.
5. Тевлина В. К. Методика работы над песней (начальные классы) / В. К. Тевлина // Муз. воспитание в школе. – Вып. 17. – М.: Музыка, 1989. – С. 33 – 41.
6. Теплов Б. М. Психология музыкальных способностей / Б. М. Теплов. Избр. труды: В 2 т. – М.: Педагогика, 1985. – Т.1. – С. 42 – 422).

Практичне заняття № 8

Тема: Методика музичного диктанту

1. Музичний диктант як вид роботи на уроці музики, його види.
2. Моделювання процесу запису ритмічного й мелодичного диктанту у формі ділової гри.

Практичні завдання та питання для самоперевірки

1. Назвіть види музичного диктанту, розкрийте смисл його проведення.
2. Розкрийте методику застосування ритмічного й мелодичного диктантів.
3. Які види диктантів доцільно використовувати в роботі з учнями початкових, середніх, старших класів?

Музичний матеріал для аналізу:

1. Подоляночка. Українська народна пісня (веснянка)
2. Вербовая дощечка. Українська народна пісня
3. Вийди, вийди, сонечко. Українська народна пісня

Рекомендована література:

1. Вейс П. Ф. Ступеньки в музику / П. Ф. Вейс. – М.:Сов. композитор, 1980. – 199 с.
2. Гродзенская Н. Подготовка к пению по нотам / Н. Гродзенская // Муз. воспитание в школе. – Вып. 10. – М.: Музыка, 1975. – С. 95 – 104.
3. Ковалів В. Я. Методика музичного виховання на релятивній основі / В. Я. Ковалів. – К.: Муз. Україна, 1973. – 150 с.
4. Ростовський О. Я. Методика викладання музики у початковій школі: Навч.-метод. посібник / О. Я. Ростовський. – 2-е вид., доп. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2001. – 216 с.
5. Тевлина В. К. Методика работы над песней (начальные классы) / В. К. Тевлина // Муз. воспитание в школе. – Вып. 17. – М.: Музыка, 1989. – С. 33 – 41.
6. Теплов Б. М. Психология музыкальных способностей / Б. М. Теплов. Избр. труды: В 2 т. – М.: Педагогика, 1985. – Т.1. – С. 42 – 422).

Практичне заняття № 9

Тема: Методика засвоєння мажорного та мінорного звукорядів

1. Засвоєння підвищених та понижених ступенів.
2. Засвоєння мажорного звукоряду.

3. Засвоєння мінорного звукоряду.
4. Засвоєння тональностей.
5. Модуляція в системі відносної сольмізації.

Практичні завдання та питання для самоперевірки

1. Розкрийте методика засвоєння підвищених та понижених ступенів (знаки альтерації).
2. Розкрийте методика засвоєння мажорного та мінорного звукоряду. Поняття тональність.
3. Наведіть приклад пісні або поспівки, у якій відбувається модуляція в іншу тональність.

Музичний матеріал для аналізу:

1. Не щечечи, соловейко. Слова В. Забіли, музика М. Глінки
2. Женчичок-бренчичок. Українська народна пісня.
Обробка Я. Степового
3. М. Старокадомский. Любитель-рыболов.

Рекомендована література:

1. Вейс П. Ф. Ступеньки в музику / П. Ф. Вейс. – М.: Сов. композитор, 1980. – 199 с.
2. Гродзенская Н. Подготовка к пению по нотам / Н. Гродзенская // Муз. воспитание в школе. – Вып. 10. – М.: Музыка, 1975. – С. 95 – 104.
3. Ковалів В. Я. Методика музичного виховання на релятивній основі / В. Я. Ковалів. – К.: Муз. Україна, 1973. – 150 с.
4. Ростовський О. Я. Методика викладання музики у початковій школі: Навч.-метод. посібник / О. Я. Ростовський. – 2-е вид., доп. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2001. – 216 с.
5. Тевлина В. К. Методика работы над песней (начальные

- классы) / В. К. Тевлина // Муз. воспитание в школе. – Вып. 17. – М.: Музыка, 1989. – С. 33 – 41.
6. Теплов Б. М. Психология музыкальных способностей / Б. М. Теплов. Избр. труды: В 2 т. – М.: Педагогика, 1985. – Т.1. – С. 42 – 422).

Практичне заняття № 10

Тема: *Методика переходу з відносної на абсолютну нотацію*

1. Засвоєння методики переходу з відносної на абсолютну нотацію.
2. Засвоєння нот і ступенів в абсолютній системі сольмізації.
3. Практичне здійснення переходу з відносної на абсолютну нотацію на прикладі пісні або поспівки.

Практичні завдання та питання для самоперевірки

1. Розкрийте методику переходу з відносної на абсолютну нотацію.
2. Розкрийте методику засвоєння нот і ступенів в абсолютній системі сольмізації.
3. На прикладі пісні або поспівки покажіть, як відбувається перехід з відносної на абсолютну нотацію.

Музичний матеріал для аналізу:

1. Звуки музики. Музика К. Роджерса.
2. До, ре, ми, фа, соль... Музика М. Старокадомського.
3. Самостійний підбір шкільної пісні.

Рекомендована література:

1. Вейс П. Ф. Ступеньки в музику / П. Ф. Вейс. – М.:Сов. композитор, 1980. – 199 с.
2. Гродзенская Н. Подготовка к пению по нотам / Н. Гродзенская // Муз. воспитание в школе. – Выш. 10. – М.: Музыка, 1975. – С. 95 – 104.
3. Ковалів В. Я. Методика музичного виховання на релятивній основі / В. Я. Ковалів. – К.: Муз. Україна, 1973. – 150 с.
4. Ростовський О. Я. Методика викладання музики у початковій школі: Навч.-метод. посібник / О. Я. Ростовський. – 2-е вид., доп. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2001. – 216 с.

П р а к т и ч н е з а н я т т я № 11

Тема: Методика вивчення шкільного пісенного репертуару

1. Засвоєння методики художньо-педагогічного аналізу шкільної пісні.
2. Засвоєння методів роботи над супроводом шкільної пісні.
3. Практичне здійснення художньо-педагогічного аналізу шкільної пісні та виконання її у власному супроводі.

Практичні завдання та питання для самоперевірки

1. Розкрийте методику художньо-педагогічного аналізу шкільної пісні.
2. Розкрийте методику засвоєння методів роботи над супроводом шкільної пісні.
3. Проведіть художньо-педагогічний аналіз конкретної шкільної пісні та виконайте її у власному супроводі.

Музичний матеріал для аналізу:

1. Шпачок прощається. Слова М. Івенсен, музика Т. Попатенко.
2. Чому ведмідь узимку спить. Слова О. Коваленкова, музика Л. Кніппер.
3. Пісня шкільного репертуару за вибором студента.

Рекомендована література:

1. Вейс П. Ф. Ступеньки в музику / П. Ф. Вейс. – М.:Сов. композитор, 1980. – 199 с.
2. Гродзенская Н. Подготовка к пению по нотам / Н. Гродзенская // Муз. воспитание в школе. – Выш. 10. – М.: Музыка, 1975. – С. 95 – 104.
3. Ковалів В. Я. Методика музичного виховання на релятивній основі / В. Я. Ковалів. – К.: Муз. Україна, 1973. – 150 с.
4. Радко О. Ю. Уроки музики. 1 – 4 класи: Конспекти уроків. Орієнтовний календарний план / О. Ю. Радко. – Тернопіль: Яблуко, 2010. – 392 с.
5. Радко О. Ю. Уроки музики. 5 – 8 класи: Конспекти уроків. Орієнтовний календарний план / О. Ю. Радко. – Тернопіль: Яблуко, 2010. – 424 с.
6. Ростовський О. Я. Методика викладання музики у початковій школі: Навч.-метод. посібник / О. Я. Ростовський. – 2-е вид., доп. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2001. – 216 с.
7. Тевлина В. К. Методика работы над песней (начальные классы) / В. К. Тевлина // Муз. воспитание в школе. – Вып. 17. – М.: Музыка, 1989. – С. 33 – 41.
8. Теплов Б. М. Психология музыкальных способностей / Б. М. Теплов. Избр. труды: В 2 т. – М.: Педагогика, 1985. – Т.1. – С. 42 – 422).

Практичне заняття № 12

Тема: Методика роботи з наочними посібниками та дитячими музичними інструментами

1. Засвоєння методики роботи з наочними посібниками.
2. Засвоєння методики роботи з дитячими музикальними інструментами.
3. Практична робота над вивченням шкільної пісні та виконання її з використанням дитячих музикальних інструментів.

Практичні завдання та питання для самоперевірки

1. Розкрийте методику роботи з наочними посібниками.
2. Розкрийте методику роботи з дитячими музикальними інструментами.
3. Проведіть практичну роботу над вивченням шкільної пісні та організуйте виконання її студентами з використанням дитячих музикальних інструментів.

Музичний матеріал для аналізу:

1. Веселий музикант. Слова Т. Волгіної, музика А. Філіпенка
2. Над річкою бережком. Українська народна пісня
3. Музиканти. Німецька народна пісня

Рекомендована література:

1. Вейс П.Ф. Ступеньки в музику / П.Ф. Вейс. – М.:Сов. композитор, 1980. – 199 с.
2. Гродзенская Н. Подготовка к пению по нотам / Н. Гродзенская // Муз. воспитание в школе. – Вып. 10. – М.: Музыка, 1975. – С. 95 – 104.

3. Ковалів В. Методика музичного виховання на релятивній основі / В. Ковалів. – К.: Муз. Україна, 1973. – 150 с.
4. Ростовський О.Я. Методика викладання музики у початковій школі: Навч.-метод. посібник / О. Я. Ростовський. – 2-е вид., доп. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2001. – 216 с.
5. Тевлина В. К. Методика работы над песней (начальные классы) / В. К. Тевлина // Муз. воспитание в школе. – Вып. 17. – М.: Музыка, 1989. – С. 33 – 41.
6. Теплов Б. М. Психология музыкальных способностей / Б. М. Теплов. Избр. труды: В 2 т. – М.: Педагогика, 1985. – Т.1. – С. 42 – 422).

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ за темою "Розвиток музичної грамотності учнів. Ладове та музично-ритмічне виховання"

1. Зверніться до роботи Б. М. Теплова "Психологія музичної діяльності" (Теплов Б. М. Психология музыкальных способностей / Б. М. Теплов. Избр. труды: В 2 т. – М.: Педагогика, 1985. – Т.1. – С. 42 – 422). Розкрийте погляди вченого на розвиток музично-ритмічного почуття.

2. Розкрийте зміст понять "музична грамота", "музична грамотність". Охарактеризуйте сучасні системи навчання нотній грамоті в загальноосвітній школі.

3. Зверніться до підручників "Музыкальное воспитание в Венгрии / Ред.-сост. Л. Баренбойм. – М.: Сов. композитор, 1983. – 400 с.", "Элементарное музыкальное воспитание по системе Карла Орфа / Ред.-сост. Л. Баренбойм. – М.: Сов. композитор, 1978. – 368 с.". Розкрийте зміст методів розвитку музичної грамотності учнів, розроблених З. Кодаєм та К. Орфом.

4. Законспекуйте розділ освоєння музичної грамоти учнів за системою абсолютної сольмізації з навчального посібника: Апраксина О.А. Методика музикального виховання в школі – М.: Просвещение, 1983. – С. 182 – 193. Опишіть методику формування в учнів почуття мажору та мінору. Назвіть особливості застосування методики сольфеджування в початкових і старших класах.

5. Розкажіть про походження й розвиток системи застосування відносних назв ступенів ладу. Назвіть принципи системи відносної сольмізації. Доведіть, що навички співів ступенями є навичками співу по нотах, а застосування ручних знаків впливає на розвиток свідомих слухових уявлень.

6. Дайте характеристику музичному й наочно-дидактичному матеріалу для занять з учнями 1–4 класів з розвитку ладового й метроритмічного почуття.

7. Опишіть види ритмічних карток і розкрийте методику роботи з ними у системі відносної сольмізації. Розкрийте методику формування ритмічного двоголосся у системі відносної сольмізації.

8. Назвіть етапи проведення ритмічного диктанту. Змодельуйте й опишіть процес запису ритмічного диктанту у формі ділової гри.

9. Опишіть методику проведення ритмічних ігор у системі відносної сольмізації.

10. Розкрийте послідовність формування навичок розвитку ладового й ритмічного почуття в школярів 1 – 4 класів, оволодіння ними нотною грамотою в програмі з музики.

За виконання завдань студент отримує 20 балів (завдання входять до модульного контролю).

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

1. Виготовлення таблиці послідовності вивчення музичного матеріалу поспівок у процесі розвитку ладового й музично-ритмічного почуття в учнів 1-4 класів за навчальною програмою (по семестрах за зразком на стор. 32).
2. Підбір пісенно-поспівочного матеріалу для розвитку ладового та музично-ритмічного почуття:
 - 1) поспівки на ритмічні одиниці – добір до кожного семестру, вміння працювати з ними.
 - 2) три поспівки на кожен мелодійну ладову формулу за таблицею:
 - 3О – ВІ
 - 3О – ВІ – РА
 - 3О – ВІ – РА – ЙО (НО)
 - ЙО (НО) – ЛЕ – ВІ
 - ЙО (НО) – ЛЕ – ВІ – 3О – РА
(пентатоніка)
 - ТА (IV ступінь)
 - БІ (VII ступінь)
3. Розробка плану-показу шкільної пісні (етап ознайомлення), вивчення мелодії та акомпанементу 8 дитячих музичних творів (з 1-го по 8-й клас) з наступним виконанням у власному супроводі.
4. Підготовка музично-дидактичного матеріалу:
 - вправи з використанням ритмічних карток – виготовлення наочності (8 карток), якість виготовлення, вміння працювати.
5. Складання реферату. Написання наукової статті.

За виконання кожного завдання студент отримує по 8 балів (максимум). Разом - 40 балів.

ПИТАННЯ ДО МОДУЛЬНОГО КОНТРОЛЮ

I. Описати одну з наведених методик на розвиток ладового почуття за релятивною системою сольмізації на прикладі пісні або поспівки:

- методика проведення музичного мелодичного диктанту;
- методика освоєння нових ступенів;
- методика проведення аналізу мелодії;
- методика читання (співу) з аркуша.

Матеріал для аналізу:

1. Укр. нар. пісня "Два півники"
2. А.Філіпенко. "Урожай"
3. Рос. нар. пісня "Вышла курочка гулять"
4. Білорус. нар. пісня "Савка и Гришка"
5. А.Філіпенко. "Зацвіла в долині"
6. Е.Григ. "Ранок" із сюїти "Пер Гюнт"
7. Т.Попатенко. "Шпачок прощається"

II. Описати одну з наведених методик на розвиток музично-ритмічного почуття за допомогою умовних ритмічних одиниць на прикладі пісні або поспівки:

- методика читання ритму;
- методика аналізу ритму;
- методика проведення музично-ритмічного диктанту;
- методика проведення ритмічних ігор.

Матеріал для аналізу:

1. Рос. нар. пісня "Ходит зайка по саду"
2. Укр. нар. пісня "Зайчик"
3. Укр. нар. пісня "Котику сіренький"
4. Рос. нар. пісня "По малину в сад пойдём"
5. Л. Кніппер. "Чому ведмідь взимку спить"
6. Т.Попатенко. "Щеня і кошеня"
7. П.Чайковський. "Неаполітанська пісенька"

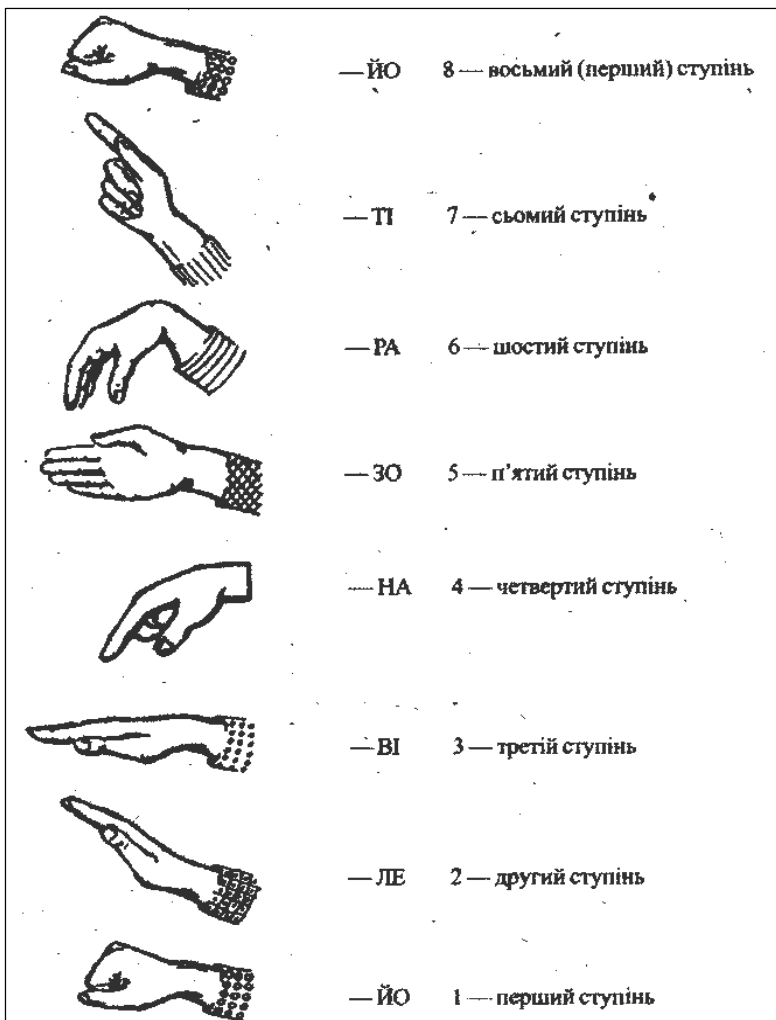
Модульна контрольна робота оцінюється в 40 балів.

ТАБЛИЦЯ ПОСЛІДОВНОСТІ ВИВЧЕННЯ НОТНОЇ ГРАМОТИ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Клас	I чверть	II чверть	III чверть	IV чверть
1	<p>Високі – низькі звуки. Довгі – короткі звуки і паузи. Голосне – тихе звучання. Пульт, темп, ритмічний рисунок. Висхідний та низхідний рух мелодії. Ритмічні склади ТА й ТІ-ТІ.</p>	<p><i>Інтонація</i></p> <p>ЗО – ВІ (<i>V - III ступені мажору</i>) - знайомство з назвами складів, ручними знаками, умовним графічним записом.</p>	<p><i>Звукоряд</i></p> <p>ЗО-ВІ-РА (<i>V - VI - I ступені мажору</i>).</p> <p>Сильні і слабкі долі.</p>	<p><i>Звукоряд</i></p> <p>ЗО-ВІ-РА-ЙО (НО) (<i>V - III - VI - I ступені мажору</i>).</p>
2	<p><i>Звукоряд</i></p> <p>ЙО (НО)-ВІ-ЗО-РА (<i>I - III - V - VI ступені мажору</i>)</p> <p>Знаки нотного запису за відносною нотацією.</p> <p>Тривалості: чверть, восьма.</p>	<p><i>Звукоряд</i></p> <p>ЙО (НО)-ЛЕ-ВІ-ЗО-РА. (<i>I – II - III - V - VI ступені мажору</i>)</p> <p>Такт, тактова риска. Тривалості: половина.</p> <p>Відмінність мажорного й мінорного ладів.</p> <p>Розмір 2/4, 3/4.</p>	<p><i>Звукоряд</i></p> <p>ЙО (НО)-ЛЕ-ВІ-НА (ТА)-ЗО-РА. (<i>I – II - III – IV – V - VI ступені мажору</i>)</p> <p>Паузи: чверть, восьма. Ритмічне двоголося. Перехід на абсолютну нотацію: спів мажорного трихорду (I-II-III) із плавним рухом мелодії та стрибком I-III, III-I.</p>	<p>Закріплення ладових уявлень ступенів мажору.</p> <p>Абсолютна нотація.</p> <p>Спів з абсолютними назвами нот.</p>
3	<p>Елементарні правила нотопису. Тривалості: чверть, восьма, половина, шістнадцята, ціла. Паузи: чверть, восьма, половина, шістнадцята, ціла.</p>	<p><i>Звукоряд</i></p> <p>ЙО (НО)-ЛЕ-ВІ-НА (ТА)-ЗО-РА-ТІ (БІ)</p> <p>Спів за відносною та абсолютною нотацією. Тон, півтон. Знаки альтерації.</p>	<p>Стійкі та нестійкі ступені ладу. Крапка біля ноти. Синкопа.</p>	<p>Спів за відносною та абсолютною нотацією.</p>
4	<p>Знання правил нотопису. Тривалості: тріоль. Створення дво- і триголосного темброво-ритмічного супроводу.</p>	<p>Тональності: <i>До, Фа, Соль мажор.</i></p>	<p>Тональності: <i>ля, ре, мі мінор.</i></p>	<p>Спів за абсолютною нотацією.</p>

РУЧНІ ЗНАКИ-СИМВОЛИ

для зображення звуковисотного руху мелодії по
ладовим ступеням з точною передачею ритму й
одночасним вираженням характеру твору

ПОСПІВКИ

СЕМЕРО ХЛОП'ЯТ

(поспівка І. І. Микити
для засвоєння назв ладових ступенів
за релятивною системою)

Бачиш семеро хлоп'ят
Біля річки стали в ряд:
– Навпростець по бережку
Дожени мене, дружку!

**Нона, Лена, Вітя, Таня,
Зоя, Рая і Біана!**
– Навпростець по бережку
Дожени мене, дружку!

ЗОЯ й ВІТЯ

(поспівка для засвоєння ладової формули **ЗО - ВІ**)

Зоя й Вітя пісню склали,
Разом дружно заспівали.
Вдома пісенька звучала
Й на уроці не стихала!

ГОДИННИК

(поспівка з методичною розробкою
для засвоєння умовних ритмічних одиниць)

Учитель: (мі1) (до1) (мі1) (до1)

До: Б'є годинник з вежі: Та - Та - Та - Та

(Діти проспівують склади, розхитуючись справа – наліво,
плескають пальчиками правої руки по лівій долоні;
учитель робить те ж саме як у дзеркалі: зліва – направо)

Учитель: (соль-соль) (мі-мі) (соль-соль) (мі-мі)

Мі: А стінний жвавніше трохи: ті - ті / ті - ті / ті - ті / ті - ті

(Діти співають склади й тихо стукають кулачком по парті:
правою р. лівою р. правою лівою)

Учитель: (до2) (до1)

Соль: А кишеньковий бринить:

тікі - тікі, тікі - тікі, тікі - тікі – Та
пр - лів, пр - лів....

(Діти співають склади й тихо стукають пальчиками по краю парті)

На уроці 1.1.1:

Поспівка ”Годинник” – участь дітей у виконанні.
(Співати тільки бій годинника).

На уроці 1.1.2:

Учитель співає поспівку з плесканнями
й потім пропонує дітям ще раз виконати ритм ”годинника з вежі”. Діти
плескають разом з учителем.

– А тепер запишемо на дошці ритм:

І І І І

На уроці 1.1.3:

Ще раз ”годинник з вежі”: записати й виконати за записом (плескання).

І І І І - пульс

Далі – записуємо ритм ”стінного годинника”. Пояснюємо поняття
пульс і ритм.

П П П П - ритм

РИТМІЧНІ ІГРИ

Луна. Учитель проплескує в долоні невеличкий ритмічний рисунок, учні повторюють його ритмічними складами, а потім малюють в зошитах ритмічну схему.

Ж м у р к и. Троє учнів стають обличчям до стіни. Учитель записує на дошці ритмічний рисунок. Класу дозволяється подивитись на дошку і запам'ятати написане, після чого вчитель витирає дошку. Клас по пам'яті проплескує ритмічний рисунок. Завдання першого учня – повторити оплесками ритмічний рисунок, другого – назвати його ритмічними складами, третього – записати на дошці ритмічну схему.

Естафета. Група учнів стає в два ряди один за одним. Учитель (або один з кращих учнів) пальцями одночасно простукує на плечах учнів, що стоять останніми, простий ритмічний рисунок. Ті передають відчуте учням, які стоять попереду і т. д. Перші в рядах записують схему на дошці. Перемагає той ряд, представник якого записав ритмічний рисунок якнайшвидше й без помилок.

Телевізор. Учитель на короткий час показує учням картки, на яких зображено ті чи інші ритмічні рисунки, потім ховає їх. Учні по пам'яті треба їх відтворити. Ця гра, яку пізніше застосовують і при вихованні звуковисотного відчуття, має велике значення для розвитку пам'яті учня.

Ритмічне коло. Один з учнів проплескує будь-який ритмічний рисунок, другий, повторивши його ритмічними складами, дає своє завдання третьому і т. д.

Ці ігри краще проводити на матеріалі пісень, які діти вже вивчали.

Послідовність вивчення музичного матеріалу поспівок у процесі розвитку ладового й музично-ритмічного почуття в учнів 1 класу за навчальною програмою (Самостійна робота студента 2 курсу ММ)

Клас Семестр Тема/Урок	Поспівка для розвитку ладового почуття	Поспівка для розвитку музично-ритмічного почуття	Примітки
I.1.1		«У школу» – виконання пульсу поспівки за допо-могою «стукалочок» або плескання в долоні [с. 15] <i>Укр. текст:</i> Ми до школи прийшли, Нам нема і семи. На сходинку зйдем, В другий клас перейдем.	«У школу» - Розучування без виконання пульсу та ритму. Поспівка «Годинник» – участь дітей у виконанні. Співати тільки бій годинника.
I.1.2		«У школу» - виконання пульсу за допомогою графічного зображення [с. 15].	«Годинник» - виконання й запис ритму „годинника з вежі” (якщо урок 1 раз на тиждень, то ще й „стінного”). Учитель співає поспівку з плесканнями й далі пропонує дітям ще раз виконати ритм годинника з вежі. Діти плескають разом з учителем. – А тепер запишемо на дошці ритм: I I I I
I.1.3	«Кумо, кумо, що варила?» - співати з показом рукою висоти звуків і виконанням пульсу [с. 16]	«Кумо, кумо, що варила?» - співати з виконанням пульсу [с. 16] Кумо, кумо, що варила? Борщ. Борщ, буряки.	1) Ще раз годинник з вежі: записати, а потім виконати за записом (плесканнями). Далі – записуємо ритм стінного. I I I I пульс П П П П ритм 2) «Кумо, кумо, що варила?» - розучування 3) «У школу» - те ж – пульс і ритм
I.1.4	«Добрий день» - імпровізується на V і III ступенях мажорного ладу	«Кумо, кумо, що варила?» - Одна половина класу – виконує пульс Інша половина класу – виконує ритм [с. 16]	«Кумо, кумо, що варила?»: 1) на дошці графічне зображення Пульс I Ритм I I I I I I I I П П П П I I I I 2) <u>1 група</u> <u>2 група</u> у долоні ручкою по столу

*Далі – продовження самостійної розробки матеріалу студентами за таблицею відповідно до вимог шкільної програми.

РОБОТА НАД ПІСЕННИМ ШКІЛЬНИМ РЕПЕРТУАРОМ

Основні напрямки роботи над пісенним шкільним репертуаром:

- художньо-педагогічний аналіз пісенного твору;
- робота над супроводом пісенного твору;
- оволодіння методикою вивчення шкільної пісні на уроці музики;
- складання наочно-дидактичного матеріалу та його використання у процесі вивчення дитячих пісень;
- використання елементарних музичних інструментів у супроводі дитячих пісень або інструментальних мініатюр;
- пластичне інтонування.

Художньо-педагогічний аналіз шкільної пісні

Виконання майбутнім учителем музики художньо-педагогічного аналізу шкільної пісні передбачає розуміння ним закономірностей організації змістовного плану музичного твору взагалі як важливої умови формування вірного методологічного підходу до останнього в якості об'єкта естетичного сприйняття та співпереживання. Студенти повинні усвідомити принципи художнього моделювання емоцій в музиці як засобу передачі змістовного світу людських почуттів (емоцій, настроїв), тобто емоційної сторони психічних переживань, розуміючи змістовну виразність музичних засобів, їх можливості в моделюванні емоційних станів людини. Насамперед слід навчити студентів виявляти в музичному творі (шкільній пісні) „первинні інтонації”, їх жанрові особливості. Вміти спостерігати, як з однієї або комплексу первинних

музичних інтонацій складається музичний образ, драматургія твору. При цьому слід враховувати наступне.

Музичний образ інтонаційно відтворює (за допомогою музичних засобів) зміст соціальної діяльності у формі конкретно-чуттєвих, звукових образів. Музичний образ позбавлений предметності. Він не стільки зображує предметний світ, скільки відображує людські почуття, переживання, думки. Музичні інтонації передають змістовну функцію музики, її емоційно-сміслову наповнення.

Музичні інтонації суворо організовані у висотно-ладовому відношенні й підпорядковані тимчасовому розвитку. Інакше кажучи, музичний образ розгортається в часі в процесі інтонаційного становлення.

Провідне місце серед музичних засобів посідає мелодія (одноголосно вимовлена музична думка). Основні сторони, що підкреслюють її особливості – це мелодійна лінія, метр, ритм, лад. Додаткові – регістр, динаміка, штрихи тощо. Ступінь участі того чи іншого засобу у відтворенні музичного образу обумовлена особливостями стилю композитора, національної школи та ін.

Супровід у пісенних музичних творах теж відіграє важливу роль у становленні драматургії музичного образу пісні. У супроводі часто зустрічаються відкрystalізовані типові інтонаційно-ритмічні звороти, які мають конкретний емоційний смисл, жанрові ознаки (маршовий пунктирний ритм, вальсовий супровід, хоральна фактура та ін.) Вони мають зв'язок із соціально-побутовими, соціально-прикладними функціями музики, що відбивається на емоційно-образному змісті твору.

Як свідчить аналіз художньої практики, формування в майбутніх учителів навичок художньо-педагогічного аналізу музичних творів, зокрема шкільних пісень, є досить актуальною проблемою їх професійної підготовки. Основу

художньо-педагогічного аналізу музичного твору, у тому числі і шкільної пісні, складає цілісний аналіз. Володіння методом цілісного аналізу музичного твору передбачає розуміння студентом його сутності.

Цілісний аналіз передбачає вивчення музичного твору як художнього явища. Це комплексний аналіз твору, що враховує взаємодії різних рівнів складу музики (мелодія, гармонія, тембр, темп, фактура, композиція та ін.).

Цілісний аналіз починається з недиференційованого (безпосереднього) сприйняття твору на початковому етапі знайомства з ним. На цьому етапі слід відчутти загальний характер музичного твору (у даному випадку – твору пісенного жанру), його емоційний вплив на слухачів. З'ясувати, про що розповідає поетичний текст піст, які почуття викликає (якщо розглядати його поза музичним текстом).

Вслуховуючись у поетичний та музичний тексти, слід відчутти, які емоційні стани, почуття знайшли своє втілення в поетичному змісті, як вони відображуються в музиці. Тобто, використовуючи методи порівняння, співставлення, відчутти емоційний смисл пісні як результат аналізу синтетичного художнього образу – поетичного та музичного в комплексі, у взаємозв'язку.

Специфічна риса такого аналізу – його інтерпретаційний характер. Вчитель аналізує й водночас інтерпретує, роз'яснює сприйнятий учнями музичний твір.

Цілісний аналіз базується на єдності та взаємодії музично-теоретичного „інтонаційно-образного, естетичного та соціологічного аналізу музичного твору. Основу цілісного аналізу пісенного твору складає аналіз драматургії, який передбачає, як ми вже з'ясували, виявлення „провідних інтонацій”, їх розвитку в структурі музичного образу. Разом з ним звертається увага на

мелодійні, гармонічні, фактурні, ладові та інші особливості формальної організації музичного тексту, тобто використовуються знання семантичних ознак музичних засобів („мови” музики), специфічних особливостей жанру.

Естетичний аналіз пісні передбачає її розгляд з точки зору досконалості художньої форми (композиційного складу), емоційно-образної драматургії (характеристики одного або декількох музичних образів, виявлення їх емоційних смислів, ідеї твору).

Соціологічний аналіз передбачає виявлення об'єктивно-історичного змісту твору (аналіз умов появи музичного твору, виявлення соціально-побутового оточення композитора, аналіз соціальної обумовленості тих типів емоцій та почуттів, які моделюються в пісенному творі).

При виконанні художньо-педагогічного аналізу пісні слід використовувати спеціальні педагогічні засоби, які активізують музичне сприйняття учнів, а саме:

- словник значень емоційних станів;
- структурно-логічні схеми емоційно-образного розвитку змісту пісні, її композиційного складу;
- музичні хрестоматії (підбір пісень за емоційними ознаками);
- порівняльний аналіз творів мистецтва (музики, живопису, літератури);
- зведену хронологічну таблицю зі стислими історико-фактологічними відомостями про композитора, епоху та ін.

Враховуючи те, що шкільні пісні це музичні твори синтетичного жанру (мають поетичний та музичний тексти, тобто художній поетичний та художній музичний образи, які об'єднані в єдине ціле), у практичній роботі вчителя музики на цей факт слід кожний раз звертати особливу увагу. Адже в художній практиці дуже часто аналіз пісні

обмежується аналізом її сюжету. Задача майбутнього вчителя полягає в тому, щоб, виходячи з художнього поетичного образу, його особливостей, привернути увагу слухачів до особливостей музичного образу, їх синтезу. З'ясовуючи, які почуття, уявлення, роздуми несе в собі поетичне слово, слід знайти відповідні ознаки в музичному тексті, виявити, завдяки яким засобам музичної виразності композитор моделює в мелодії та супроводі пісні слід людських переживань, роздумів, про які розповідає поетичне слово.

Таким чином, художньо-педагогічний аналіз шкільної пісні, як і будь-якого іншого твору вокально-хорових жанрів, слід починати з аналізу поетичного тексту, враховуючи, що саме він є першоджерелом музичного твору. Аналізуючи поетичний текст, слід вслухатися в його змістовий смисл, емоційний колір кожної фрази, речення. З'ясувати емоційно-сміслову навантаженість кожного куплету, виявити драматургію літературного тексту. Тільки після цього звернутися до аналізу музичного тексту, тобто цілісного аналізу, як це було розкрито в попередньому матеріалі.

Слово вчителя сьогодні виконує особливу роль у музичному вихованні учнів, життя яких частіше відбувається на фоні музики низького художнього рівня. Володіння навичками художньо-педагогічного аналізу музики тим більше важливе для майбутнього вчителя музики, оскільки, на думку Б. Теплова, „художній твір не виникає перед дитиною з самого початку як естетичний об'єкт. Перш ніж стати таким він має бути для неї усвідомленим, а отже, в самому прямому сенсі „зрозумілим” „об'єктом” (Теплов Б. М. „Психологія музикальних способностей”. – М. – Л., 1947. – С. 157).

Виконавши цілісний художньо-естетичний аналіз музично-поетичного твору, майбутній вчитель повинен

уміти донести його зміст до школярів у доступній для них формі. З цією метою слід продумати, які поняття, порівняння доцільно використовувати у процесі вербальної інтерпретації пісенного твору. Скласти відповідний наочний матеріал з метою посилення в учнів почуття співпереживання почуттям, які викликає пісня.

Успішне вирішення всіх визначених аспектів аналізу твору обумовлюється художніми якостями пісень, які використовуються у виховній роботі зі школярами. Повноцінний аналіз можливо зробити тоді, коли музичні твори, зокрема дитячі пісні, мають естетичну, художню цінність. Тому при підборі пісенного репертуару слід приділяти увагу тим пісням, музичні образи яких викликають художні, естетичні асоціації, яскраві за своїм емоційним змістом.

Робота над супроводом

Як свідчить практика, студент, вивчаючи пісенний репертуар, частіше обмежується біглим „прочитанням” музичного тексту, тобто недооцінює великої ролі інструментального супроводу в загальній емоційно-образній драматургії твору. Майбутньому вчителю необхідно ознайомитися з методикою аналізу акомпанементу.

Деколи роль супроводу достатньо скромна – підтримати ладову основу пісні нескладними гармонічними функціями. Але є й такі пісні, де розвиток музичної драматургії відбувається саме у супроводі.

Вивчаючи пісню, студент повинен вміти відчувати в супроводі звучання різних оркестрових інструментів, їх темброве забарвлення та співзвучність хоровому звучанню, виділяти окремі з них, порівнювати зі звучанням мелодії. Цей прийом, апробований у практичній роботі з учнями на

уроках музики, дає цікаві результати: при відповідному настроюванні вчителя учні „чують” у партії супроводу звучання, наприклад, контрабасу, туби, барабану (витримані звуки, пульсуюча ритмічна фігурація), гітарний акомпанемент та ін.

Засвоєння студентами інструментального супроводу пісні передбачає аналіз її змісту та форми, виявлення „ведучих інтонацій”, їх розвитку, видозмін у загальній структурі емоційно-образного розвитку музики. Така аналітична робота над піснею (виявлення меж вступу, інструментального програвання, закінчення; моделювання структури форми пісні завдяки використанню різного плану геометричних фігур, які заміщують якийсь з конкретних фрагментів пісні) допомагає майбутньому вчителю в подальшій роботі над піснею. Самостійний пошук учнями кольорових або графічних варіантів моделювання змістовної або формальної структур музичного тексту пісні сприяє кращому розумінню школярами закономірностей складу жанру пісні, його інтонаційної різноманітності. У роботі з учнями середнього шкільного віку в процесі вивчення шкільних пісень студент повинен домагатись сформованості в них навичок самостійного складання графічних моделей структури пісні (змістовної та формальної) шляхом використання різної символіки (геометричних фігур, різного типу ліній, тощо). Вміти знаходити у графічному записі окрему музичну фразу, яка відтворюється голосом або на інструменті, виконується голосом (з текстом або закритим ротом); використовувати в ролі супроводу мелодії „шумового оркестру” (окремі фрагменти пісні – вступ, програвання, закінчення супроводжується різного типу оплесками, тощо). При вивченні пісні студент повинен уміти виділяти в акомпанементі мелодію (якщо вона там дублюється) та фон у виконавчій інтерпретації музичного твору, тонко

диференціювати їх роль у становленні драматургії та композиційному складі твору. Окремо попрацювати над виразністю мелодії, її супроводу. Склавши виконавський план, реалізувати його в безпосередньому виконанні пісні в цілому (спів у супроводі).

Методика вивчення шкільної пісні на уроці музики

У формуванні професійних умінь майбутнього вчителя музики особливе значення має оволодіння методикою роботи над шкільною піснею. Пропоновані вченими-методистами різні підходи до виявлення етапності у вивченні пісні на уроці музики потребують спеціальної уваги студентів.

Аналіз методичної літератури свідчить, що в художній практиці загальноосвітньої школи слід виділяти декілька етапів вивчення шкільної пісні:

- ознайомлення (вступне слово вчителя, безпосереднє сприйняття пісні учнями у виконанні вчителя (або в запису), бесіда про прослухане);
- розучування пісні;
- закріплення пісні;
- виконання пісні.

Мета етапу ознайомлення – ввести учнів у світ художніх образів пісні. Досягається вона завдяки аналізу поетичного та музичного текстів пісні. Учні разом з учителем виявляють емоційно-смыслову сутність поетичного тексту пісні (про що розповідається в пісні, який її загальний емоційний настрій, які почуття викликає в слухачів та ін.). Далі, разом з учителем, учні повинні проаналізувати музичний текст пісні, як з боку її форми (вступ, куплет та ін.), так і з боку змісту (виявлення „ведучих інтонацій”, їх розвитку, усвідомлення засобів музичної виразності, інтонаційного складу пісні, її

емоційної забарвленості). Бесіда повинна закінчитися складанням ідейно-естетичної оцінки твору (які почуття виховує така музика, у чому полягає її художня цінність та ін.).

На етапі, розучування, по-перше, слід виявити виконавські труднощі музичного тексту (мелодичні, метроритмічні, співацькі), продумати засоби їх подолання. Розучування пісні на уроці музики відбувається по фразам (не завжди з початку пісні). На цьому етапі роботи засвоєння поетичного тексту краще виконувати дещо пізніше музичного, після вивчення мелодії пісні. Перед початком співу слід настроїти учнів у тональності пісні, а потім починати її розучування (проспівування фрази на конкретній склад, закритим ротом, з назвою нот). Така робота дозволяє „настроїти” школярів на більш чисте інтонування мелодії.

Якщо розучування мелодії з учнями молодших класів може бути суто слуховим (з голосу вчителя), пізніше слід використовувати нотний запис фрази, сольфеджувати, співати на якийсь склад – і лише потім зі словами. Мета етапу розучування – формування вокальних навичок (чистого інтонування, співацького дихання, дикції та артикуляції). Це передбачає послідовне вивчення музичного та поетичного текстів спочатку окремо, потім у поєднанні.

У процесі розучування пісні слід частіше звертатися до співу без супроводу, що дозволяє розвивати музичний слух учнів.

Процес засвоєння шкільної пісні поєднує в собі елементи емоційного та свідомого виконання, єдності художнього та технічного. Головними умовами оволодіння співацькою майстерністю є інтонаційна точність виконання та виразність його. Художня виразність виконання неможлива без володіння вокально-хоровою технікою.

Кожний конкретний твір потребує від майбутнього вчителя музики ретельної підготовки, виявлення спеціальних задач, які сприяють вдосконаленню виконавчої майстерності учнів, оволодіння ними співацькими навичками звукоутворення, дихання, дикції, строю та ін.

Проспівування мотиву, фрази та ін. повинно мати ясно виражене завдання. Ця ясність обумовлюється комплексом методів, які використовує вчитель: коротке словесне пояснення, показ голосом, показ на інструменті.

У роботі над твором студенти повинні постійно виконувати завдання, які активізують операції мислення школярів: аналіз, узагальнення, порівняння. Постійно слід використовувати аналіз учнями свого виконання. За його допомогою конкретизувати й закріплювати засоби виконання співацьких завдань.

З метою більш поглибленого проникнення в художній образ пісні при її вивченні можливо використовувати деякі з принципів, розроблених К. С. Станіславським (пропоновані обставини, дія, бачення, уява, увага, задачі, наскрізна дія, надзавдання). Вони дозволять вчителю дати кожному учневі позитивну установку на свій спів. Вибір окремого принципу не пов'язаний з обов'язковістю його використання на якомусь конкретному з етапів вивчення пісні. Єдиною умовою його використання є виклик у виконавця почуття співпереживання, яке К. С. Станіславський вважав „головним моментом творчості” (Станіславський К. С. Работа актера над собой. – М.: Искусство, 1985. – Ч. I. – С. 29).

На етапі ознайомлення доцільно використовувати принцип „пропоновані обставини”. Закладені авторами пісні, вони вже визначають події, сюжет, час та місце дії. Студент повинен навчитися у вступному слові привертати увагу до деяких із них, ставлячи перед школярами

запитання: де, коли й як може виконуватись пісня, кому краще доручити її виконання, чим сприятиме складанню установи на зацікавлене сприйняття твору. За бажанням, учитель сам може доповнити „пропоновані обставини” новим ходом уяви – новими „якби”, заінтригувавши слухачів власною розповіддю.

Приваблюючі „пропоновані обставини” допоможуть реалізувати й „принцип уваги”, яка невимогливо утримується на творі, а також „принцип бачення” – можливість побачити внутрішнім зором немовби ілюстрований ряд „пропонованих обставин”.

Звернення до принципу „постановки завдань” можливо використовувати на етапах закріплення та розучування пісні. Перетворюючи назву куплету або його фрагменту з іменника на дієслівну форму, студент може зацікавити учнів психологічною дією – співпереживанням почуттям героїв пісні. Використання цього принципу дозволяє виявити головну думку куплету (через назву фрагментів пісні).

До усвідомлення „над завдання” – ідеї пісні можливо підвести школярів у вступному слові, підведенні підсумків бесіди про пісню або на етапі закріплення, коли з головних думок куплетів складається „над завдання”, його нові грані, а в цьому – „провідна ідея”.

Викликати співпереживання художнього образу пісні можливо й завдяки головному принципу системи – „дії”, під якою К. С. Станіславський розумів проведення психологічно безперервної лінії відчуття.

Майбутнім учителям слід звернути особливу увагу на недоцільність ізольованого використання окремого прийому. Досягти дійсно творчого співпереживання можливо лише тоді, якщо запрацює увесь ланцюжок взаємопов'язаних прийомів системи К. С. Станіславського.

Робота з наочними засобами

Робота з наочними засобами під час підготовки та вивчення шкільних пісень може проводитись за такими напрямками: розробка конкретного наочного приладу; самостійна пошукова діяльність студентів зі складання наочно-дидактичного матеріалу.

Працюючи за першим напрямком, педагог разом із студентами розбирає, аналізує пісню, звертаючи увагу на найбільш складні її фрагменти (інтонаційні, ритмічні, регістрові, структурні) й пропонує варіанти подібних засобів, які допоможуть школярам краще виконати аналіз музичного тексту. Оформлення дидактичних приладів повинно відповідати естетичним вимогам, що передбачає ознайомлення з відповідною літературою.

Студенти повинні усвідомити, що використання навчальних приладів, як засобу простого ілюстрування музичного твору, який вивчається, негативним чином впливає на емоційний та інтелектуальний розвиток школярів. Кожний дидактичний засіб, прилад, тощо повинен відповідати конкретній проблемі, яку слід вирішити на уроці музики.

У подальшій роботі студентам слід самостійно розмірковувати, з якою метою, коли можливо використовувати той чи інший наочний прилад. Підбір ілюстративного матеріалу спочатку відбувається під контролем викладача з метою уникнення використання студентами ілюстрацій низького художнього рівня. Доцільно знайомити студентів із засобами художньої виразності в живопису, скульптурі, графіці, принципами композиції в цих видах мистецтва, заохочувати до читання спеціальної літератури. Далі студенти вже самі повинні шукати ілюстративний матеріал, підбирати необхідну кількість репродукцій або інших ілюстрацій, співзвучних

змісту музичного та поетичного тексту, які сприяють розкриттю емоційного змісту художнього твору.

Не менш відповідальною є робота з підбору зразків поезії. Студент повинен уміти вслуховуватися в ритм поетичного твору, його інтонацію. Доцільно познайомитись з поетичними творами, присвяченими емоційним переживанням людини, образам природи. Зрозуміти їх зміст, відчути пластику поетичної мови, виразність її мови.

Робота з дитячими музичними інструментами

Робота з дитячими музичними інструментами завжди є привабливою, як для школярів, так і для майбутніх учителів музики. Умінню вірно використовувати той чи інший інструмент в акомпануванні, інструментальному ансамблі слід навчитися на практичних або індивідуальних заняттях відповідного змісту.

Практика свідчить, що використання великої кількості шумових або ударних інструментів на уроці музики негативним чином відбивається на чистоті інтонування дітей, підмінює спів шумовими ефектами. Необхідно дотримуватися міри у використанні елементарних музичних інструментів у супроводі співу. Кожна пісня передбачає використання відповідних інструментів, їх невеликої чисельності.

Усі навички гри на музикальних інструментах студенти набувають у процесі безпосередньої самостійної гри на них. Разом із цим вони повинні оволодіти навичками аранжування шкільних пісень, складання відповідних партитур та їх озвучування.

Пластичне інтонування

На уроках музики майбутній вчитель повинен вміти управляти рухами дітей та доцільно використовувати їх у процесі вивчення навчального музичного матеріалу різних музичних жанрів. Застосовувати такі види рухової діяльності як музична ритміка, пластичне диригування, тактування, інсценізація, драматизація змісту музичних творів та ін., домагаючись при цьому пластичності, координованості рухів учнів.

У процесі роботи над шкільним пісенним репертуаром студенти повинні навчитися підбирати музичні приклади, які можливо супроводжувати рухами. Останні повинні відповідати характеру й темпу музичного твору, його засобам виразності (динаміці, штрихам тощо). Через музичні рухи учні краще відчують почуття, які моделює музика, тобто глибше усвідомлять їх.

Майбутній учитель музики повинен володіти навичками легкого кроку, елементарних танцювальних рухів. Перехід до ігрових форм з використанням рухів відбувається на матеріалі музичного фольклору (хороводні, танцювальні пісні, їх інсценування, драматизація).

Увага студентів повинна бути зосереджена на тому, що співати пісню й водночас виконувати ігрові рухи досить непросто: ускладнюється дихання, послаблюється контроль за чистотою інтонування. Тому краще чергувати спів та рух, або розподіляти їх поміж виконавцями.

В інсценізації пісень дітьми молодшого шкільного віку слід використовувати деякі засоби імітації (наприклад, гру на скрипці, сопілці, зображення дій тварин тощо). При цьому важлива не зовнішня дія, а осмислення музичного образу твору й передача його адекватними рухами, причому таким чином, щоб дитина знаходилася в пошуку власного „Я”.

ТЕМАТИКА РЕФЕРАТІВ
З ДИСЦИПЛІНИ
”ПРАКТИКУМ ШКІЛЬНОГО РЕПЕРТУАРУ”

1. Аналіз використання народнопоетичної хорової спадщини у програмах з музики для загальноосвітніх шкіл. Обробки українських народних пісень для дитячого хору.
2. Значення пісенного репертуару в художньому вихованні школярів. Аналіз поетичного тексту творів, робота над акомпанементом.
3. Синтетична природа вокально-хорового мистецтва. Художній, музично-поетичний образ творів. Вокально-хоровий, виконавський аналіз творів.
4. Використання вокально-хорових вправ, побудованих на матеріалі українських народних пісень, для розвитку дитячого співочого голосу.
5. Методи виховання музично-ритмічного почуття у школярів початкових класів.
6. Особливості застосування ручних знаків-символів відносної сольмізації в процесі опанування шкільного пісенного репертуару.
7. Послідовність вивчення ритмічних одиниць та ладових формул з учнями в початковій школі.

8. Форми роботи з музично-ритмічного виховання. Різновиди і методика проведення ритмічних ігор у процесі роботи над шкільним пісенним репертуаром.
9. Використання методики проведення музично-ритмічного та мелодичного диктанту за релятивною системою в початковій школі.
10. Практичне застосування методики аналізу ритму та аналізу мелодії на матеріалі знайомого пісенного матеріалу.
11. Практичне застосування методики читання музичного ритму та читання мелодії шкільної пісні або поспівки з листа.
12. Здійснення переходу з відносної системи сольмізації на абсолютну нотацію в процесі вивчення шкільного пісенного репертуару.
13. Ритміка Е. Жак-Далькроза.
14. Метроритмічне виховання в музично-співочій системі Д. Огороднова.
15. Методика хорового сольфеджіо Г. Струве.
16. Музичне виховання за системою відносної сольмізації в Україні.
17. Система й методики навчання музиці в зарубіжних загальноосвітніх школах.

ЛІТЕРАТУРА

Основна:

1. **Абелян Л.** Хоровое исполнительство как путь духовного обогащения подростка / Л. Абелян // Муз. воспитание в школе. – Вып. 13. – М.: Музыка, 1978. – С. 47 – 53.
2. **Алиев Ю.** Пути формирования навыков многоголосного пения в детском хоре / Ю. Алиев // Муз. воспитание в школе. – Вып. 10. – М.: Музыка, 1975. – С. 135 – 148.
3. **Апраксина О. А.** Методика музыкального воспитания в школе / О. А. Апраксина. – М.: Просвещение, 1983. – 224 с.
4. **Апраксина О., Орлова Н.** Выявление неверно поющих детей и методы работы с ними / О. Апраксина, Н. Орлова // Муз. воспитание в школе. – Вып. 10. – М.: Музыка, 1975. – С. 104 – 113.
5. **Вендрова Т.** Художественно-педагогический анализ на уроке музыки / Т. Вендрова. – М.: Музыка, 1989.
6. **Вопросы** вокально-хорового воспитания школьников // Сб. науч. тр. – М.: МГПИ, 1983. – 160 с.
7. **Гладкая С.** О формировании певческих навыков на уроках музыки в начальных классах / С. Гладкая // Муз. воспитание в школе. – Вып. 14. – М.: Музыка, 1979. – С. 24 – 31.
8. **Гродзенская Н.** Подготовка к пению по нотам / Н. Гродзенская // Муз. воспитание в школе. – Вып. 10. – М.: Музыка, 1975. – С. 95 – 104.
9. **Детский голос.** Экспериментальные исследования / Под ред. В. Н. Шацкой. – М.: Педагогика, 1970. – 232 с.
10. **Зеленецька І.** Розвиток дикційних навичок у дитячому хорі / І. Зеленецька // Музика в школі. – Вип. 9. – К.: Муз. Україна, 1983. – С. 18–23.
11. **Ковалів В.** Деякі питання багатоголосного гармонічного хорового співу на уроках музики / В. Ковалів // Музика в школі. – Вип. 6. – К.: Муз. Україна, 1980. –

С. 74 – 81.

12. **Кузнецова Л.** Методика викладання співів у 5-6 класах / Л. Кузнецова. – К.: Муз. Україна, 1969. – 270 с.

13. **Комиссарова Л. Н., Костина З. П.** Наглядные средства в музыкальном воспитании дошкольников / Л. Н. Комиссарова, З. П. Костина. – М. Музыка, 1986. – 143 с.

14. **Куприянова Л. Л.** Формирование исполнительско-творческой деятельности детей, осваивающих песенный фольклор / Л. Л. Куприянова // Муз. воспитание в школе. – Вып. 17. – М.: Музыка, 1989. – С. 25 – 32.

15. **Лук'янов В.** Проблеми вокального звука в дитячому хорі / В. Лук'янов // Муз. воспитание в школе. – Вып. 6. – К.: Муз. Україна, 1980. – С. 82 – 86.

16. **Масол Л.** Концепція загальної мистецької освіти / Л. Масол // Мистецтво та освіта. - 2004. - № 1. – С. 2-5.

17. **Менабени А. Г.** Методы вокальной работы в школе / А. Г. Менабени // Муз. воспитание в школе. – Вып. 11. – М.: Музыка, 1976. – С. 86 – 94.

18. **Мистецтво:** Програма для загальноосвітніх навчальних закладів (1-4 кл.) / Укл. Л. Масол, Е. Белкіна, О. Оніщенко, В. Рогозіна та ін. // Мистецтво і освіта. – 2007. - №1. – С. 17-21.

19. **Овчинникова Т. Н.** Воспитание детского певческого голоса в процессе работы с хором / Т. Н. Овчинникова // Из истории музыкального воспитания: Хрестоматия / Сост. О. А. Апраксина. – М.: Просвещение, 1990. – С. 135 – 138.

20. **Огороднов Д. Е.** Музыкально-певческое воспитание детей в общеобразовательной школе / Д. Е. Огороднов. – 3-е изд. – К.: Муз. Україна, 1979. – 165 с.

21. **Орлова Н., Алиев Ю.** Хоровое пение / Н. Орлова, Ю. Алиев // Методические рекомендации к урокам музыки в общеобразовательной школе. – М.: Музыка, 1971. – С. 6 – 37.

22. **Раввінов О.** Виховання інтонаційно злагодженого співу в учнів першого класу загальноосвітньої школи / О. Раввінов // Музика в школі. – Вип. 3. – К.: Муз. Україна, 1976. – С. 22 – 27.
23. **Радко О. Ю.** Уроки музики. 1 – 4 класи: Конспекти уроків. Орієнтовний календарний план / О. Ю. Радко. – Тернопіль: Яблуко, 2010. – 392 с.
24. **Радко О. Ю.** Уроки музики. 5 – 8 класи: Конспекти уроків. Орієнтовний календарний план / О. Ю. Радко. – Тернопіль: Яблуко, 2010. – 424 с.
25. **Ростовський О.Я.** Методика викладання музики у початковій школі: Навч.-метод. посібник. – 2-е вид., доп. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2001. – 216 с.
26. **Струве Г.** Хорове сольфеджіо / Г. Струве // Музика в школі. – Вип. 3. – К.: Муз. Україна, 1976. – С. 65 – 79.
27. **Струве Г.** Школьный хор : Книга для учителя / Г. Струве. – М.: Просвещение, 1981. – 191 с.
28. **Стулова Г. П.** О методах работы с начальным хором младших школьников с точки зрения теории регистров певческого голоса / Г. П. Стулова // Из истории музыкального воспитания: Хрестоматия / Сост. О. А. Апраксина. – М.: Просвещение, 1990, – С. 123 – 135.
29. **Тевлина В. К.** Методика работы над песней (начальные классы) / В. К. Тевлина // Муз. воспитание в школе. – Вип. 17. – М.: Музыка, 1989. – С. 33 – 41.
30. **Черноиваненко Н.** Формирование творческих способностей младших школьников в певческой деятельности / Н. Черноиваненко // Муз. воспитание в школе. – Вип. 14. – М.: Музыка, 1979. – С.57 – 65.
31. **Щолокова О.** Вивчення шкільного пісенного репертуару в інструментальних класах в процесі підготовки учителя музики / О. Щолокова // Музика в школі. – Вип. 9. – К.: Муз. Украина, 1983 – С. 48 – 51.

32. **Юцевич Ю.Є.** Роль вокально-слухових впливів у формуванні дитячих голосів / Ю.Є. Юцевич // Музика в школі [зб. наук. праць]. – К.: Муз. Україна, 1981. – Вип. 7. – С. 36 – 43.
33. **Юцевич Ю.Є.** Нові експериментальні дані про розвиток дитячого співацького голосу / Ю.Є. Юцевич // Педагогічна наука – перебудові школи [зб. наук. праць]. – К.: М-во нар. освіти УРСР, 1990. – С. 123 – 125.
34. **R.Husson.** Comment se classent les voix humaines. La Nature, 1957. - N 3262. - P. 41-46.

Додаткова:

1. **Ковалів В.** Методика музичного виховання на релятивній основі / В. Ковалів. – К.: Муз. Україна, 1973. – 150 с.
2. **Кочнева И.С., Яковлева А.С.** Вокальный словарь / И.С. Кочнева, А.С. Яковлева – 2-е изд. - Л.: Музыка, 1986. – 70 с.
3. **Шаляпин Ф.И.** Литературное наследство. – М.: Искусство, 1959. – Т.1. – 768 с.
4. **Юцевич Ю.Є.** Словарь музыкальных терминов / Ю.Є. Юцевич – 3-е изд., перераб., доп. - К.: Муз. Україна, 1988. – 263 с.
5. **Ярославцева Л.К.** Опера. Певцы. Вокальные школы Италии, Франции, Германии XVII – XX веков / Л.К. Ярославцева. – М.: Издательский дом „Золотое Руно”, 2004. – 200 с.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

(до практичного заняття №2)

МУЗИЧНА КАЗКА

Сьогодні я вам розповім казку про люту чарівницю. Ми з вами знаємо, що у світі немає ані лютих, ані добрих чарівниць, а є тільки добрі і не дуже добрі люди. Отже, казка!

Жила-була у світі люта чарівниця. Жила вона в глухому дрімучому лісі. Жодна пташка не сміла співати в тому лісі, жодна квітка не сміла ворухнутись – так усі боялися лютої чарівниці. Але якось одного разу в цьому лісі опинилися дівчинка і хлопчик – Зоя і Вітя. Вони пішли до лісу по гриби й непомітно заблукали. Їм було там радісно, тому що на Зої була гарна червона сукня, а на Віті – нова синенька сорочечка, а головне – вони співали чудову пісню:

«Зоя с Витей петь любили
И поэтому дружили.
Пели дома, пели в школе,
На уроке и на хоре»

«Зоя й Вітя пісню склали,
Разом дружно заспівали.
Вдома пісенька звучала
Й на уроці не стихала»

І раптом відбулося чудо! Заспівали птахи, захиталися дерева, вітерець пробіг по траві. Наповнився ліс звуками.

Хто насмілювся порушити мій спочинок? – закричала люта чарівниця. Ох, це негідні діти зі своєю бридкою піснею. Прийдеться мені їх зачарувати.

Але Зоя і Вітя так були захоплені своєю пісенькою, що не розчули голосу чарівниці й заспівали знову «Зоя й Вітя...». Але що трапилося з пісенькою? Вона зникла.

Від пісеньки залишилося тільки 2 звуки – ті, що не

встигла зачарувати чарівниця. Тому Зоя і Вітя заспівали свої пісню тільки на двох звуках (**Зо-Ві**). Про що ж вона розповідає? Адже, якщо ми здогадаємося, про що говорить музика, то зможемо виручити з біди Зою і Вітю.

А ми готові допомогти в біді Зої і Віті? (Так!). Тоді нехай зазвучить наш дзвін, щоб усі знайшли тверду рішучість у боротьбі з лихом!

Здається не тільки ми хочемо допомогти Зої і Віті. От берізка своїми гілками показує дорогу дітям. Але Зоя і Вітя не чують тихого співу берізки. Давайте заспіваємо разом із берізкою, допоможемо їй (спів по картках).

Тож, Зоя і Вітя вже йдуть по правильній дорозі. Спів берізки стає усе тихішим і тихішим (спів на **pp**).

А тепер співу не чути, але здалеку видно гілки берези, що хитаються.

Давайте допоможемо берізці й попросаємося з Зоєю і Вітею (діти підводяться й виконують вправу: учні разом з учителем виконують нахили з піднятими руками по 4 рази в кожний бік, із кожним разом схиляючись усе нижче).

Але нелегко вибратися із зачарованого лісу. Зоя і Вітя заблукали знову. Але на зеленій травичці – маленький дзвіночок. Він знає правильну стежину і поспішає допомогти Зої і Віті.

Але Зоя і Вітя не чують ще тихішу пісню дзвіночка. Прийдеться нам допомогти і дзвіночку (спів по картці).

Зоя і Вітя почули спів дзвіночка і пішли додому по стежині й відразу ж пригадали свою пісню.

А дзвіночок задзвенів їм услід своєю пісенькою.

ДОДАТОК Б
(до практичного заняття №11)

Вийшли в поле косарі

Українська народна пісня

Жваво
mp G D₇ G

The musical score is written on three staves in G major (one sharp) and 4/4 time. The first staff begins with a treble clef, a key signature of one sharp (F#), and a tempo marking of 'Жваво' (Allegro) and dynamics 'mp'. The notes are G4, A4, B4, C5, B4, A4, G4. The second staff continues with G4, A4, B4, C5, B4, A4, G4, F#4, E4, D4. The third staff starts with D4, C4, B3, A3, G3, F#3, E3, D3. The lyrics are written below the notes. Chord symbols G, D7, and H7 are placed above the notes. The piece ends with a double bar line and repeat signs.

Ви - йшли в по - ле ко - са - рі
ко - сить ран - ком на зо - рі. Гей, ну - те,
ко - са - рі, бо не ра - но по - ча - ли. У - тя - ли!

Вийшли в поле косарі
Косить ранком на зорі.

Приспів: Гей, нуте, косарі
Бо не рано почали.
Хоч не рано почали,
Та багато утяли!

До обіда покосили,
Гострі коси потупили...

Приспів.

По обіді спочивали,
Гострі коси поклепали...

Приспів.

Увечері холодком
Йшли додому всі рядком...

Приспів.

А в стоги як поскладаєм,
То добряче погуляєм!

Приспів.

Обрядові пісні — це пісні, які виконувались під час

різних народних свят та обрядів. Ці пісні тісно зв'язані з язичницькими віруваннями. Слов'яни вірили в сили природи, в духів природи та вважали, що обрядовими піснями можуть вплинути на них та примусити їх діяти в бажаному напрямку. Обрядова поезія дуже тісно зв'язана з працею людини, з родинним побутом та з народним календарем. У різні пори року виконувались різні обрядові (календарно-обрядові) пісні. Ці пісні повинні були забезпечити успіхи в господарюванні, добрий урожай, щастя в родинному житті.

Однією з головних подій літньо-осіннього циклу є і були жнива, адже саме вони є підсумком важкої річної праці хліборобів.

В Україні до початку жнив готувалися як до великого свята, а також як до важкої відповідальної роботи, коли доводилося працювати від світанку до смеркання, не зважаючи на спеку і спрагу. У перший день жнив одягнені у святкове вбрання селяни урочисто вирушали до схід сонця на поле, де найкраща жниця починала зачинку. Сніп із першого ужинку («воєвода») ввечері встановлювали на покуті.

На вижатому полі жінці залишали кілька стеблин - «бороду», зерно з них витрушували у розпушену серпами землю - на майбутній врожай. Біля борода, ніби дякуючи ниві, клали хлібину і воду, лягали і качалися по ниві, щоб повернути собі вироблену силу. З останнього вижатого збіжжя в'язали сніп («дід» або «останець»), що мав символізувати достаток, запоруку нового доброго врожаю, бо вилущене з нього зерно першим ляже в землю під час нового осіннього посіву. Жінки робили ще й вінок; його несла в село найкраща жниця. Прикрашений червоною стрічкою, останній сніп несли додому або господареві, який наймав жінців.

Жнива - це дуже важлива подія. Тому про неї і склали безліч пісень. Жниварський обряд сповнений поезії та пісень. Пісні, що виконують під час жнив, називають жнивварськими. Їх умовно можна поділити на три групи:

- зажинкові - ті, що величають справжніх жниць, перший сніп, бажають почати роботу в добрий час, пророкують хороший урожай;
- власне жнивварські - в них замість величальних

мотивів звучать скарги на важку працю, втому, зажерливість господарів, які до ночі тримають голодних наймитів-женців на полі;

- обжинкові - в них відчувається бадьорість, оптимізм, задоволення з того, що вдалося завершити найважчий етап хліборобського року; звеличуються роботящі руки, звучать піднесені й урочисті порівняння (віночок як сонце, як золото, звитий із перлів, він світить як зірка).

Отже, зміст жнивного обрядового циклу пісень - похвала ниві, врожаю, сонцю, господареві та трудівникам, незважаючи на те, що робота дуже важка і часто доводилося збирати хліб на чужому полі, працюючи на пана.

Українську народну пісню «Вийшли в поле косарі» віднесемо до власне жнивварських, адже в ній розповідається про сам процес роботи на полі. Жнивварські пісні відзначаються винятковою простотою і реалістичністю, надзвичайною щирістю та лагідністю. Вони ніби оповиті золотим промінням літнього сонця, образ якого в них незмінно присутній. Навіть мотиви втоми женців від важкої праці під гарячим сонцем можуть бути втілені у світлих образах.

Питання:

1. Що ви знаєте про обрядові пісні?
2. Як в Україні хлібороби готувалися до початку жнив?
3. Скільки існує груп жнивварських пісень та які?
4. Розкажіть про зміст жнивварських пісень.
5. Поміркуйте, до якої групи жнивварських пісень можна віднести цю пісню.

«ГРИЦЮ, ГРИЦЮ, ДО РОБОТИ»

Українська народна пісня

Рухливо
Піднято

Гри_цю, Гри_цю, до ро_бо_ти! В Гри_ця по_ря_ ні чо_бо_ти...

Гри_цю, Гри_цю, до те_лят! В Гри_ця ні_жень_ки бо_лять...

Грицю, Грицю, до роботи!
В Гриця порвані чоботи...
Грицю, Грицю, до телят!
В Гриця ніженьки болять...

Грицю, Грицю, молотити!
Гриць нездужає робити...
Грицю, Грицю, врубай дров!
Кахи-кахи! Нездоров!

Грицю, Грицю, роби хліб!
Кахи-кахи! Щось охрип...
Грицю, Грицю, їди їсти!
Ой, чекайте! Де б тут сісти?

Українська народна пісенність-дорогоцінне надбання народу. З давніх-давен, з прадавньої історії український народ має славу народу дуже музичного. Українська пісня, здобула для себе визнання в цілому світі. Наші ансамблі та хори отримували неодноразово найвищі місця на світових конкурсах та змаганнях. Наприклад, подорож української капели, з хоровим співом у 1919 та наступних роках по Європі та Америці була загальним тріумфом слов'янських хорів звичайно за українцями була визнана першість.

Гумор і сатира властиві багатьом жанрам усної народної творчості. Казки і пісні, анекдоти і перекази, загадки і частушки, прислів'я та приказки, бувальщини сповнені невичерпним сміховим колоритом, цілою гамою найрізноманітніших відтінків сміху — від лагідної усмішки, дружнього необразливого жарту, дотепного й веселого кепкування, доброзичливої критики до саркастичного висміювання, злої іронії, дошкульного глузування, нищівного засудження й спопеляючого заперечення.

Пісні цього різновиду фольклору в гумористично-розважальній і сатиричній формах відображають побут, національний характер і світогляд народу, його етичні, естетичні уподобання і оптимізм. У них знайшли яскравий вияв найсвітліші ідеали волелюбного народу-трудівника. Перлини сміхової народної творчості охоплюють обрядову і необрядову поезію; нині побутують переважно словесно-музичні твори необрядові. Виникнення жартівливих пісень відноситься до часів формування календарно-обрядової поезії слов'ян. Багатства українських гумористичних і сатиричних пісень склалися впродовж століть і нині продуктивно поповнюються. Вони мають чимало спільного з гумором і сатирою російського та білоруського, а також всіх інших слов'янських народів.

Пісня „ Грицю, Грицю , до роботи" - зразок української народної жартівливої пісні веселого, танцювального характеру, з сатиричним текстом. Цю пісню виконували на свята, вечорниці, весілля - в свій час вона була дуже популярна.

Питання:

1. До якого різновиду пісень відноситься пісня?
2. Які теми відображували українські народні жартівливі пісні?
3. Яка вада характеру відображена в пісні?
4. Які українські народні жартівливі пісні вам ще відомі ?
5. До яких часів відноситься виникнення жартівливих пісень?

СПИ, ДИТИНО, СПИ **Українська народна пісня**

Пісні, якими заколисують дитину - це колискові пісні. Від основи «колисати» (гойдати) відбулося і народження слова «колиска».

У народному вжитку було і слово «байка» - від дієслова «байкати» (колисати, гойдати, усипляти). У народі дорожили колисковими піснями і передавали їх з покоління в покоління. Ледве почне бавитися зі своїми ляльками, як мати її вчить правильно «байкати». Цей урок не проста

забава матері з дитиною. У селянській багатодітній сім'ї дівчинки з 6-7 літнього віку вже самі ставали няньками молодших братиків і сестричок, а то і наймалися в чужі сім'ї.

Помірно *p*

Спи, ди - ти - но, спи, оч - ка за - жму - ри!

Мо - жеш, риб - ко, ти - хо спа - ти над то - бо - ю

тво - я ма - ти шеп - че мо - лит - ви. Спи, ди - ти - но, спи!

Спи, дитино, спи,
 Очка зажмури!
 Можеш, рибко, тихо спати
 Над тобою твоя мати
 Шепче молитви.
 Спи, дитино, спи!

«Спи, дитино, спи» написана в мінорній тональності (e moll), містить особливу інтонаційну організацію - співуче виділення голосом явних звуків, їх виспівування на нотах, повільний темп, виконується тихо(pp), ніжно; наявність звукосполучень, що повторюються. Колискова пісня завдяки своєму змісту і жанровим особливостям (проста рима, співучість, спокійна інтонація, плавне оповідання, використання прийому зменшення) сприяє формуванню уміння бачити і розуміти красу рідної мови.

Питання:

1. Визначте жанр твору.
2. Якими відчуттями пронята ця пісня?
3. Чому колисанка має мінорне забарвлення?
4. Які народні традиції пов'язані з колисковими піснями?
5. Які ще ви знаєте колисанки?

Ніч яка місячна

сл. М.Старицького

муз. народна

Добрий день, дорогі друзі!

Сьогодні на уроці ми з вами поговоримо про пісні, які мають авторів, але за своє пісенне життя стали народними. Взагалі, народ приймає до своєї пісенної скарбниці лише те, що відповідає його уподобанням, його уявленням про прекрасне. Облюбувавши літературний текст, він відповідно редагує, шліфує його, дещо уточнює чи видозмінює. Популярними народними піснями стають, як правило, ті авторські високохудожньої поезії, в яких ідеться про вічне людське почуття — кохання.

- Тому не дивно, що вірш Михайла Старицького «Виклик» став однією з таких пісень, званою під назвою «Ніч яка, місячна». (вчитель зачитує віш-оригінал)
- За жанром поезія «Виклик» — це романс, тобто сольна лірична пісня про кохання, організуючим стрижнем якої, її жанротворчим фактором є ліричний монолог закоханого юнака. В його уяві постає сцена зустрічі з коханою, яку він, дуже любить. «Коханая», «моя рибонько», «вірная», «лебедонько» — ці піднесено-ліричні порівняння вияскраблюють не тільки красу його обранниці, її чарівний образ, а й внутрішню красу, благородство закоханого юнака. Краса та ліричність поезії дуже гармонійно переплітається є красою, мелодійністю та лирикою народної музики, яка точно відтворює глибину любовних переживань, першочисленість ставлять, стан особливий схвальованості. Зараз я заспіваю вам цю пісню, а ви уважно послухайте.

Повірно

Ніч яка місячна, зоряна, ясна,
Видно, хоч голки збирай.
Види, кохана, прадею зморена,
Хоч на хвилиночку в гай! } Дівчі

Сидем укупочці тут під калиною,
І над панамі я пан!
Глянь, моя рибонько, — срібною хвилею
Стелиться в полі туман. } Дівчі

Гай чарівний, ніби променем весняний,
Чи загадався, чи спить?
Ген на стрункій та високій осичці
Листя постливо тремтять. } Дівчі

Небо глибоке засіяне зорями,
Що то за божя краса!
Перлами ясними похід тополими
Грав крапльиста роса. } Дівчі

Зашитання:

1. Скажіть про що йшла мова в цій пісні?
2. Як за допомогою музики в цій пісні виражена краса української природи?
3. Чим сподобалася вам ця пісня?
4. У якому жанрі написана ця пісня?
5. Які почуття втілені у пісні?

Шпачок прощається

Сл. М. Івенсен

Муз. Т. Попатенко

Діти, на цьому уроці ми з вами звернемося до теми природи, осені. Її малюють художники, про неї складають вірші поети, її оспівують музиканти. У художників – фарби, у поетів – слово, у композиторів – звуки. Але всі вони відображають своє ставлення до цієї барвистої пори року.

Сьогодні ми познайомимося з пісню „Шпачок прощається”. Це один із найліричніших і найкрасивіших творів на тему осені. Шпачок прощається з рідними місцями, полинаючи в теплі краї, йому сумно залишати батьківщину, але холоди змушують його до подорожі.

Зараз я заспіваю вам цю пісню, а ви уважно послухайте її.

Не спеша

О - сень. До - щик сі - сть - ся. Клен весь по - жов -
О - сень. Не - по - го - душ - ка. То - поль по - жел -
тів, а шпа - чок на гі - лоч - ці лі - сень - ку за -
тел. Вдрук на вет - ке скво - руш - ка пе - сен - ку за -
вів, Гіл - ка ледь гой - да - сть - ся,
пел. Вет - ка чуть ка - ча - ет - ся,
до - щик не кін - ча - сть - ся, з на - ми шпак ста -
дож - дик не кін - ча - ет - ся, с на - ми ста - рий
ре - сень - кий до вес - ни про - ща - сть - ся,
скво - руш - ка до вес - ны про - ща - ет - ся.

Запитання:

1. Про що розповідається в пісні?
2. Який настрій відображено в пісні?
3. Яка музика пісні за характером (лірична, сумна, оспівує красу)?
4. Що є спільним у характері музики (мелодії) й вірша (сум, тривога, ліричність, задушевність)?
5. Яка осінь вам найбільш подобається?

Перепілонька

білоруська народна пісня

Добрий день!

Діти, сьогодні на уроці ми познайомимось з вами з білоруською народною піснею "Перепілонька". Ця пісня відноситься до різновиді веснянок і є обрядовою піснею, гаївкою.

Коли починали танути сніги й наставала тепла пора, виконувалися обряди зустрічі весни. Мета цих обрядів — прискорити її прихід. Настання весни після зими люди розуміли як боротьбу двох сил — холоду й тепла. Щоб допомогти весні подолати свою супротивницю, вони спалювали або топили в річці солом'яне опудало зими, по вулицях і в полі носили зображення сонця, водили хороводи та співали гаївки та веснянки.

Один з обрядів був дитячий. За давнім повір'ям вважалося, що весну з вирію приносять на своїх крилах птахи. Щоб прискорити приліт птахів, діти носили по селу випечених з тіста «жайворонків», співаючи пісень. Гаївок було багато і різних: для молодших дітей, для старших, для хлопців і дівчат тощо.

Зараз я заспіваю вам гаївку. «Перепілонька», а ви уважно послушайте.

Наспівно

На-ша пе-ре-піл-ка ста-рень-ко-ю ста-ла.

Ти ж мо-я, ти ж мо-я пе-ре-пі-лоч-ка,
ти ж мо-я рід-на-я пе-ре-пі-лоч-ка.

Наша перепілка старенькою стала.

Приспів: Ти ж моя, ти ж моя перепілочка,
Ти ж моя рідная перепілочка.

(Повторюється після кожного рядка)

А у перепілки заболіли ніжки.

А у перепілки спинка заболіла.

А у перепілки голівонька болить.

Запитання:

1. Що таке гаївка, веснянка?
2. Який настрій створює гаївка?
3. Який характер цієї пісні?
4. Про що розповідається в пісні?
5. До яких пісень відносяться веснянки та гаївки?

Дрепина О. Б., Федорищева С. П. Практикум шкільного репертуару: [методичні рекомендації для студентів напряму підготовки "Музичне мистецтво (Художня культура)" денної форми навчання]

Методичні рекомендації складені відповідно до навчальних програм дисципліни "Практикум шкільного репертуару" напряму підготовки 6.020204 "Музичне мистецтво (Художня культура)", визначають основні завдання та зміст практикуму шкільного репертуару, форми та завдання для практичної й самостійної роботи студентів, надають зразки методичної та наочної продукції.

Ключові слова: музичне виховання, учитель музичного мистецтва, загальноосвітня школа, шкільний пісенний репертуар, музична грамотність.

Дрепина О. Б., Федорищева С. П. Практикум школьного репертуара: [методические рекомендации для студентов направления подготовки "Музыкальное искусство (Художественная культура)" дневной формы обучения]

Методические рекомендации составлены в соответствии с учебными программами дисциплины "Практикум школьного репертуара" направления подготовки 6.020204 "Музыкальное искусство (Художественная культура)", определяют основные задачи и содержание практикума школьного репертуара, формы и задания для практической и самостоятельной работы студентов, предоставляют образцы методической и наглядной продукции.

Ключевые слова: музыкальное воспитание, учитель музыкального искусства, общеобразовательная школа, школьный песенный репертуар, музыкальная грамотность.

Drepina O. B., Fedorishcheva S. P. Practical Course of School Repertoire: [methodological recommendations for students of "Music Art (Art Culture)" training area, full-time education]

Methodological recommendations are compiled in accordance with the curriculum of 'Practical Course of School Repertoire' discipline, training area 6.020204 "Music Art (Art Culture)" and define the main objectives and the content of practical course school repertoire, forms and tasks for the practical and individual students' work, provide examples of methodological and visual products.

Key words: musical education, teacher of musical art, general school, school song repertoire, musical literacy.

Навчально-методичне видання

ДРЕПІНА Ольга Борисівна
ФЕДОРІЩЕВА Світлана Павлівна

ПРАКТИКУМ

ШКІЛЬНОГО РЕПЕРТУАРУ

Методичні рекомендації
для студентів напряму підготовки
”Музичне мистецтво(Художня культура)”
денної форми навчання

За редакцією авторів
Комп’ютерне макетування – О. Б. Дрепіна, С. П. Федоріщева
Коректор – В. В. Леснова

Здано до склад. 13.05.2013 р. Підп. до друку 05.06.2013 р.
Формат 60x84 1/16. Папір офсет. Гарнітура Times New Roman.
Друк ризографічний. Ум. друк. арк. 4,53. Наклад 200 прим. Зам. № 141.

Видавець і виготовлювач
Видавництво Державного закладу
«Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»
вул. Оборонна, 2, м. Луганськ, 91011. Тел./факс: (0642) 58-03-20.
e-mail: alma-mater@list.ru
Свідоцтво суб’єкта видавничої справи ДК № 3459 від 09.04.2009 р.